

Republikanisme i keisertiden

Overlevde Republikanisme republikkens fall?

Alexander Larsen

Masteroppgave i historie ved Institutt for arkeologi, historie,
kultur- og religionsvitenskap – Det humanistiske fakultetet.

UNIVERSITETET I BERGEN

Mai 2019

Republikanisme i keisertiden

Overlevde republikanisme republikkens fall?

Masteroppgave i historie ved Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap –
Det humanistiske fakultet.

UNIVERSITETET I BERGEN

Alexander Larsen

Mai 2019

© Alexander Larsen

2019

Republikanisme i keisertiden

Alexander Larsen

<https://bora.uib.no/>

Sammendrag

This goal of this thesis was to identify republicanism after the fall of the republic itself. The concept of «republicanism» was distanced from the form of government itself, and rather defined as certain values connected to republican customs. The paper was divided into three separate parts. First, it explored the approach by the emperor to republicanism. Second, the relations between the senatorial class and republicanism. Finally, it explored the possible attitudes by the people towards republicanism.

In conclusion, the thesis found republicanism to be alive and well in the minds and discourse of the people at the time.

Forord

Jeg vil takke veilederen min Ingvar B. Mæhle for hans assistanse og tålmodighet gjennom dette arbeidet, ikke minst hans forslag og idéer. Videre vil jeg takke resten av miljøet ved masterstudiet på UiB, som har bidratt med innspill og motivasjon. Takk til Eivind Seland, Jørgen Christian Meyer og Tomas Høisæter, som alle var veldig behjelpelige med gode råd og innfallsvinkler på seminarene våre.

Takk til alle som har bidratt med tilbakemeldinger og gode råd til denne avhandlingen. Takk til Marie-Kristine Walde, som med sin vanlige flittighet jobbet seg gjennom en lang oppgave for å gi god hjelp. Takk til Anne-Ma., min kjære mormor, for hennes hjelp; og ikke minst Cathrine Korneliussen, min smarte kusine, som jeg er evig takknemlig for dine tilbakemeldinger. Takk til Hans Christian Alver, som helt fra jeg var liten har inspirert mine interesser og som forklarte meg for altfor mange år siden om Augustus' reformer. Sjeldent har mine akademiske arbeider blitt ferdigstilt uten uvurderlig hjelp og konsultasjon fra ham.

Mest av alt vil jeg takke min familie: Mine foreldre, Janicke og Frode, samt min bror Markus. Dere har alle bidratt med god hjelp og moralsk støtte, og har til en større eller mindre grad vært forståelsesfull gjennom en periode hvor jeg har både vært både optimistisk og stresset.

Denne avhandlingen hadde aldri blitt til uten alle deres hjelp.

Takk!

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Problemstilling	1
1.2	Hva er republikanisme?	2
1.3	Avgrensning	3
1.4	Historikere og perspektiv	3
1.4.1	Ronald Syme	4
1.4.2	Fergus Millar	5
1.4.3	Sam Wilkinson	6
1.5	Kildene	6
1.5.1	Res Gestae Divi Augusti	8
1.5.2	Tacitus	8
1.5.3	Suetonius	10
1.5.4	Dio Cassius	11
1.5.5	Velleius Paterculus	12
1.6	Metode	14
2	Republikanisme og keisere	17
2.1	Republikanisme i prinsipatet	17
2.2	Hva består keiserens makt av?	18
2.2.1	Auctoritas	18
2.2.2	Tribunemakt	22
2.2.3	Imperium	24
2.3	Republikansk ideologi i prinsipatet	27
2.4	Republikanisme hos keiserne	28
2.4.1	Augustus	29
2.4.2	Tiberius	31
2.5	Delkonklusjon	35
3	Republikanisme og senatorklasse	38
3.1	Medlemskap av senatet	38
3.1.1	Valg	39
3.1.2	Cursus honorum i keisertiden	42
3.2	Senatets makt og innflytelse	43

3.2.1	Delingen av provinser mellom keiser og senat	43
3.3	Motstand mot keiseren.....	44
3.4	Kan vi spore republikanisme i kildene?	47
3.5	Delkonklusjon	49
4	Republikanisme og folket	50
4.1	Hvilke kilder har vi til «vanlige folk»?	52
4.1.1	Direkte eksempler av folkemeningen i kildene	53
4.1.2	Germanicus' popularitet	54
4.2	Var republikanisme relevant for vanlige folk?	59
4.2.1	Folkelighet	59
4.2.2	Eliteydmkelse.....	63
4.2.3	Underholdning	65
4.3	Delkonklusjon	66
5	Hovedkonklusjon.....	70
5.1	Oppsummering.....	70
5.2	Konklusjon: Overlevde republikanisme republikken?	71
	Kilder og litteratur	73

1 Innledning

1.1 Problemstilling

Overlevde republikanisme republikkens fall?

Den romerske republikken varte i nesten 500 år. Systemets utøvende makt besto av embetsmenn, valgt av folkeforsamlingen. Det var ikke et demokrati i moderne forstand, men den inneholdt et element av det. Alle embetsmenn styrte ett år om gangen, og hadde andre kollegaer med akkurat samme ansvarsområde – noe som skulle være sikring mot maktmisbruk og vanstyre. Ved endt embetsperiode var de automatisk kvalifisert til å sitte i det romerske senatet, i hvert fall i noen deler av den republikanske tiden. Senatet var i teorien kun et rådgivende organ, men med den veldige autoriteten denne forsamlingen hadde, var det klart at deres råd i praksis var mer enn bare veiledende.

Etter 500 år ble dette systemet erstattet med et styre av en eneste person, som senere skulle bli kjent som prinsipat eller keiserdømme. Augustus, den første keiseren, fremstilte seg selv som republikkens redningsmann, etter nesten et århundre med uroligheter og flere tiår med borgerkrig. Uavhengig om hans samtidige forsto at endret Romas styresett ble det altså resultatet av redningsaksjonen. Inn i keisertiden overlevde likevel mange av republikkens institusjoner og tradisjoner. Var dette fordi keiserne trengte å vise kontinuitet, uansett hvor genuint det var, eller var den angivelige overgangen mellom de to systemene overdrevet? Med andre ord, synes overgangen mellom republikk og keiserdømme tydeligere med kunnskap om ettertidens keiserhistorie? Dersom vi vedgår at republikken som styresystem var forbi, kan vi likevel si at republikanisme overlevde som idé; ideale; symbol eller som en del av et nytt styresystem? Dette er spørsmål som en diskusjon om vår overordnede problemstilling skal forsøke å avdekke.

Dette skal vi undersøke ved tre hovedfokus. Først skal vi se på keiserens tilnærming til republikanisme. Kan vi hevde at keiseren styrer republikansk? Videre skal vi se på senatet og republikanisme. Hvordan fungerte senatet i keisertiden? En avdekking av dette kan gi oss et bilde av hvor mye som hadde forandret seg mellom før og etter republikkens fall. Dersom senatet fortsatte som før, til større eller mindre grad, kan vi da si at republikanismen overlevde? Til sist skal vi se på folkets holdning til republikanisme, eller eventuelt deres manglende interesse for den.

1.2 Hva er republikanisme?

For å identifisere noe, må vi først definere det. Hva er egentlig republikanisme i denne konteksten, og hva skiller den fra det republikanske styresystemet? Jeg har valgt å anvende definisjonen brukt av Sam Wilkinson. For ham er «republikanisme» et politisk standpunkt hvor det knyttes prestisje til tradisjonelle romerske verdier; assosiering med disse; eller forsøket på å bevege styresettet mot disse tradisjonelle verdiene.¹ Det er viktig å understreke forskjellen i konseptet *res publica* og det moderne konseptet «republikk». Videre i denne oppgaven vil ordet «republikk» brukes om styresystemet før Augustus, og skal ikke forveksles med moderne forståelse av republikk. For Tacitus var det tydelig forskjell på systemet før og etter Augustus. Han skrev at de som ble født etter slaget i Actium² aldri hadde opplevd *res publica*. Altså må ha begrepet ha betydd noe mer for Tacitus enn kun «staten», som er en av flere mulige betydninger av ordet, som Wilkinson påstår kan brukes uavhengig av styreform.³ Ronald Syme definerte *res publica* som «samvelde», som også indikerer en hel annen betydning enn å omtale det som en styreform.⁴ Er det imidlertid ikke lett å forveksle vår definisjon på republikanisme med tradisjonalisme? Som Wilkinson påpeker var romersk tradisjon politisk, og elitens tradisjoner kan med rimelighet kalles republikanisme.⁵ Oppsummert, når vi videre leter etter «republikanisme» ser vi etter «bevegelser mot styreform før Augustus» eller «verdsetting eller assosiering med verdiene knyttet til den styreform».

¹ Wilkinson 2012: 12

² Hvor den senere Augustus overvant sin siste rival, Marcus Antonius.

³ Wilkinson 2012: 13 – 15

⁴ Syme 1939: 513

⁵ Wilkinson 2010: 7

1.3 Avgrensning

Som problemstillingen antyder, skal det forsøkes å identifisere republikanisme etter republikkens fall. Vi vil imidlertid holde oss til den tidlige perioden av prinsipatet, med vekt på Augustus og de første keiserne etter ham, altså for en relativt begrenset periode mellom 27 f.v.t. til ca. 68 e.v.t. Dersom det blir diskutert hendelser utenfor denne tidsrammen vil det ved de respektive anledningene forklares hvorfor. Grunnen til at jeg vil begrense meg til denne tiden er fordi det er adekvat for å besvare spørsmålet. For å finne ut om republikanisme overlevde republikkens fall, holder det undersøke tiårene etter den falt. Overlevde den da, så har den overlevd republikkens fall og spørsmålet er besvart. Å finne ut republikanismens tilstand under Trajan, Marcus Aurelius, Antonius Pius eller Konstantin er interessante spørsmål, men det ville vært overflødig i denne sammenhengen.

Som hovedsete både for keiser, senat og det folket vi har valgt å undersøke, vil vi også hovedsakelig avgrense oss til å se på byen Roma og dets innbyggere. Unntaket vil da bli de som er på felttog eller romerske magistrater i andre provinser, som selvfølgelig da vil bli nevnt siden de likevel springer ut fra et system med kjerne i byen Roma.

Denne avhandlingen har en inndeling på fem deler, inkludert innledningen. Dens tre hoveddeler er delt inn i tre tenkte gruppers tilnærming til republikanisme; henholdsvis keiseren i del 1.; senatet og senatorklassen i del 2.; og folket i del 3. Den femte delen blir så en konklusjon, der vi finner ut om det gir mening å si at en av de nevnte gruppernes tilnærming til republikanisme gjør at den overlevde til tross for systemets fall.

1.4 Historikere og perspektiv

Denne avhandlingen vil bruke litteraturen til mange forskere der det finnes noe som er relevant. Nedenfor skal vi likevel gå gjennom noen av de viktige vi kommer til å bruke, og skue deres perspektiver på det temaet vi undersøker.

1.4.1 Ronald Syme

Blant Symes hovedperspektiv var at personer var kjernen av historien, ikke som individer, men i grupper og fraksjoner. Det er disse gruppenes agendaer som ifølge ham styre overgangen fra republikk til keiserdømme, oppsummert i et av hans mest kjente sitater: «In all ages, whatever the form and name of government, be it monarchy, republic or democracy, an oligarchy lurks behind the façade; and Roman history, Republican or Imperial, is the history of the governing class».⁶

I *The Roman Republic and the Augustan Revolution*⁷ slår Fergus Millar tvil over det klassiske synet på republikken som oligarkisk. North sa seg enig med Millar om at Roma ikke var så oligarkisk som hevdet, og poengterer oratorens oppgave i å forsøke å overbevise tilhørerne sine. Hele Ciceros virke, la han til, ga liten mening uten forståelsen av en republikk hvor argumentasjon ovenfor potensielle velgere var en realitet⁸. Likevel måtte han vedgå at folkeforsamlingene var ikke var folkets eget instrument, men ble ledet av eliten og styrt etter et stemmesystem som tjente de som hadde mer og satte hindringer for de som hadde mindre⁹.

Med sitt fokus på motiver og gruppers agendaer, vil ikke Symes perspektiv bety at ethvert eksempel vi finner på republikanisme i kildene bety at disse kun er dekke for personlige motiver eller gruppemotiver? På den annen side kan man jo hevde at fraksjonspolitikken i keisertiden var like republikansk som fraksjonspolitikken i republikktiden.

⁶ Syme 1939: 7

⁷ Spesielt kap. 3; 4; 5.

⁸ North 1990: 13

⁹ North 1990: 16

Dersom *res publica* defineres som samvelde, mente Syme at Augustus' *res publica* var mer genuin enn den som eksisterte tidligere. Syme omtalte republikkens *res publica* som en «lekegrind» for politikere¹⁰. Dette synes likevel som et rent språklig poeng, da Syme allerede hadde påstått at prinsipatet ikke på noen måte var en restaurering av republikken. På den annen side mente Syme muligens at det sto enda dårlige til med tilstanden i den republikanske tiden, hvor kun et fåtall hadde «frihet».¹¹ Den uttrykte republikanismen i keisertiden var kun en måte å prise fortiden på, mente Syme.¹²

1.4.2 Fergus Millar

I innledningen til *The Emperor in the Roman World* får vi et godt innblikk i Millars tilnærming til historie. Ifølge ham må sosiale systemer analyseres på grunnlag av handlingene til dets medlemmer. Med andre ord er keiseren summen av sine egne handlinger. Videre påstår Millar at man bør fordype seg i kildene, prøve å danne seg det han kaller en «konseptuell samfunnsverdenen». Det å hvile seg for mye på modeller og forklaringsteorier utenfor dette fjerner historikeren fra sitt «sanne mål». Dette blir da gjort, forteller han, ved å la kilder stå for seg selv, uten å overtolke dem og på den måten komme til dårlige konklusjoner og anakronisme.¹³

Dersom det kan hevdes at senatets kontroll over egne «senatsprovinser» betyr at det finnes republikanisme på den måten at riket delvis styres av senatet, mente Millar at det ingen klar distinksjon mellom senats- og keiserprovinser.¹⁴ For Millar er det viktig å fremdeles kunne dra frem de «tørre debattene» som man var opptatt av for lenge siden; for ofte er det blitt satt kunstige begreper på fenomener uten rettferdiggjøring i kildene, som for eksempel senatsprovinser.¹⁵

¹⁰ Syme 1939: 513

¹¹ Syme 1939: 2

¹² Syme 1939: 514

¹³ Millar 1977: xii – xiii

¹⁴ Millar 2002a: 288 – 289

¹⁵ Miller 2002b: 314

I «'Senatorial' Provinces: An Institutionalized Ghost» skrev Millar om den romerske revolusjonen¹⁶ at selv om den forandret maktutøvingen overlevde nesten alle funksjonene til *res publicas* organer på en eller annen måte¹⁷. Senatet overlevde, embetene eksisterte fremdeles, sammen med en rekke andre institusjoner. Altså, må forandringen ha vært i andre aspekter.

1.4.3 Sam Wilkinson

Wilkinson forsøker hovedsakelig å bruke kildene sine som levninger, og ikke bare som berettende dokumenter. Han forsøker å analysere hvorfor og hvordan kilden kom til ut fra sin egen samtid. Dette kan gi et inntrykk av hva som ble vurdert som viktig og hva folk sannsynligvis diskuterte på den tiden.¹⁸ Uansett hva som var bakgrunnen til at folk diskuterte republikken eller republikanisme, som Syme mente kunne skyldes personlige motiver, så hevder Wilkinson at selve temaet for påskudd i så fall er betydningsfullt i seg selv. Dersom personer ble forfulgt for republikanske sympatier, spiller det liten rolle for Wilkinson om anklagene i seg selv stemte: Det indikerte uansett at republikanisme var en farlig idé.¹⁹

Det er altså innsikt i seg selv, mente Wilkinson, at antikke forfattere som Tacitus og Suetonius forsto følgende: Republikken som styreform eksisterte ikke; noen ønsket å gjeninnføre den, men utførelsen av det var ikke mulig.²⁰ Disse kildene er altså levninger for at republikanisme eksisterte, ifølge Wilkinsons syn.

1.5 Kildene

Hovedsakelig er det de antikke skribentene som blir våre kilder for å belyse denne problemstillingen. To av de viktigste blir Tacitus og Suetonius, som begge skrev omtrent

¹⁶ En henvendelse til Symes bok fra 1939.

¹⁷ Millar 2002b: 314

¹⁸ Wilkinson 2012: 4

¹⁹ Wilkinson 2012: 5

²⁰ Wilkinson 2012: 6

samtidig omtrent et århundre etter begivenhetene vi fokuserer på. En annen kilde som skal anvendes en hel del er historikeren Dio Cassius, som skrev atter hundre år etterpå. Disse blir de viktigste, men langt fra de eneste. Det er kilder hvor vi bare anvender de et par ganger, men de opplysningene de likevel gir gjør dem verdt å inkludere. En av de få kildene vi har som skrev samtidig med de hendelsene han beskrev var Velleius Paterculus. Det er kun lengden på materialet hans som hindret meg i å anvende ham mer; det var rett og slett ikke skrevet nok til å kunne anvende ham like mye som Tacitus, Suetonius eller Cassius Dio.

Plinius den yngres *Epistulae* vil bli anvendt, selv om han skrev brev i tiden etter den vi fokuserer på, vil jeg likevel si de er relevante. Blant hans omgangskrets var Tacitus²¹ og Suetonius²², og det er klart at dersom vi skal anvende disse som kilder, så kan vi også inkludere en som muligens delte deres forståelse og referansegrunnlag. Det er også slik at i sine brev kan Plinius nevne «tidligere generasjoner» og i det hele tatt gi verdifull informasjon på dette viset så lenge vi er kritisk til hva som blir sagt og hvordan vi velger å bruke det for å belyse problemstillingen.

Der det finnes relevant informasjon, har jeg anvendt Josefus og hans *Bellum Judaicum*; Senecas *De Beneficiis*; Strabons *Geographica*; og Valerius Maximus' *Facta et Dicta Memorabilia*. Vi har også anvendt *Lex de Imperio Vespasiani*, inskripsjoner på en tavle skrevet under keiser Vespasian. Denne er inkludert, til tross for at den forekom etter vår periode, fordi den nevner presedenser satt under det julio-claudianske dynasti. Vi må også selvsagt anvende *Res Gestae*, inskripsjonene på bronsetavlene som skulle oppsummere Augustus bedrifter.

I det følgende skal vi ha en kort gjennomgang av de viktigste kildene som skal brukes i denne avhandlingen, for å få en bedre forståelse av deres fordeler og ulemper.

²¹ Flere av *Epistulae* var adressert Tacitus, blant annet *Ep.* 6. 9.; 6. 16.; 6. 20.; m.m.

²² Suetonius kan ha jobbet for Plinius i Bitynia-Pontus, da sistnevnte var prokonsul: Grant 1995: 21

1.5.1 Res Gestae Divi Augusti

Den såkalte *Res Gestae Divi Augusti* inneholder 35 kapitler, hvor Augustus tematisk oppsummerer sine bedrifter. *Res Gestae* var nevnt av Suetonius, og skulle inngraveres på bronseplater og skulle plasseres utenfor hans mausoleum²³. Det var ikke uvanlig for viktige folk i Roma å få oppsummert sine bedrifter og dåder ved deres død. Augustus' *Res Gestae* var nok en fortsettelse på dette, men større enn de som hadde vært tidligere på samme måte som at Augustus' bedrifter var større.²⁴ Ifølge Rudi Thomsen skulle teksten gi borgerne et idealisert bilde av Augustus' karriere og utrettelser.²⁵ Det var likevel lite sannsynlig, mente P. A. Brunt og J. M. Moore, at den ville inneholde noen usanne påstander, i den graden teksten ble publisert og mengden av folk som da kunne motbevise det.²⁶

1.5.2 Tacitus

Tacitus var etter all sannsynlighet født i Gallia, i enten moderne Nord-Italia eller Sør-Frankrike. Han skal ha steget i alle gradene i keisertidens *cursus honorum*, og hans første bok *Agricola* ble nok skrevet i tiden rundt hans konsulperiode under Nerva²⁷. Senere skrev Tacitus *Germania*, om folk og skikk i området med samme navn; så *Dialogue on Orators*; før han skrev *Histories*, som omhandler perioden etter Nero frem til år 96.

Den viktigste av Tacitus' bøker som vi kommer til å anvende, er *Annales*, som omhandler julio-claudianerne fra Tiberius til Nero. Ifølge Ronald Syme var, i tillegg til skriftene til andre historikere, senatsprotokollene den eneste «hovedkilden» til *Annales*.²⁸ At disse ble brukt mener han illustreres av oppramsingen av administrative fakta i perioden mellom Pisos rettsak og Sejanus oppkomst.²⁹ Skal vi tro Tacitus selv ønsket han ikke å tie om ting som er skrevet uansett hvor «urimelig» det måtte være³⁰. Altså bedyrte han en sannferdig tilnærming til

²³ Suet. *Aug.* 101.

²⁴ Brunt og Moore 1967: 2 – 3

²⁵ Thomsen 1965: 42

²⁶ Brunt og Moore: 1967: 3

²⁷ Grant 1995: 20

²⁸ Syme 1958: 278

²⁹ Syme 1982: 73

³⁰ Tac. *Ann.* 15. 53.

kildene sine. Kan hans tilnærming da sees på som objektiv? Det kan vel så godt påstås at hans påståtte nødvendighet til å nevne til og med urimelige ting er en rettferdiggjøring til å nevne grunnlagsløst sladder for å underbygge en viss narrativ. Mellor hevdet imidlertid at Tacitus var flinkere enn de fleste av våre andre antikke kilder å kritisk evaluere de kildene han selv bygget på.³¹ Det må likevel sies å være verdifullt at denne kilden hadde tilgang på senatsprotokoller. Det må likevel problematiseres hva protokollene inneholdt. Hvem bestemte hva som skulle nedtegnes, og hvem hadde muligheten til å redigere dette i ettertid? Dette er spørsmål verdt å stille. Det er også mulig at Tacitus kun fant de opplysningene han prøvde å finne, og på denne måten blir hans beretning preget av hans egne interesser og perspektiver.

Tacitus brukte i sin historieskrivning en del rykter. Han meddelte at grunnen til at han tok frem et spesifikt rykte var fordi den var så populær at den ble fortalt frem til Tacitus' egen tid.³² Videre argumenterte han mot ryktet på ble grunnlag av dets usannsynlighet og bevismangel, spekulerte i ryktenes opphav for å så underbygge en forklaring på hvordan det antakelig var isteden. I hans egne ord: «Min grunn til å meddele og gjendrive dette folkesnakk har vært ved et tydelig eksempel å avvise falske rykter og å be dem i hvis hender min bok måtte komme, om ikke å foretrekke utrolige historier som er kommet på folkemunne og som noen begjærlig lytter til, for den usminkede, fabelfrie sannhet.»³³ Det å inkludere rykter kan ha flere konsekvenser. Den kan ha den effekten av enkelte rykter, som Tacitus' lesere muligens har kjennskap til, får så blitt diskutert for å avkrefte eller bekrefte. Den kan imidlertid også ha den effekten at enkelte lesere blir bevisst et rykte de muligens ikke kjente til eller tidligere hadde vurdert. Selv om Tacitus motargumenter noen, så er likevel muligheten plassert i lesernes bevissthet.

Hvordan er så Tacitus' tilnærming keiserne og republikanisme? En av de tidligere verkene hans var til ære for hans svigerfar Agricola. Tacitus beskrev Agricolas atferd under Domitian med følgende:

³¹ Mellor 2011: 23

³² Tac. *Ann.* 4. 10.

³³ Tac. *Ann.* 4. 11. Oversatt av Mørland, H.

De som har for skikk å beundre det ulovlige, bør vite at det *kan* leve gode menn selv under slette fyrster, og at underkastelse og selvbeherskelse blir til rosverdige egenskaper når de kombineres med virkelyst og energi, under forhold hvor mange andre følger farlige veier, uten at de gagnar staten som helhet og bare vinner ry ved en effektiv død.³⁴

Dette sitatet forteller oss flere ting om Tacitus' synspunkt. Først og fremst mente han at å dø i protest mot en dårlig hersker gagnet ingen; da var det langt bedre å tjene herskeren godt med «virkelyst og energi», og at underkastelse for herskeren blir et lite offer for å ellers tjene staten. Det at Tacitus' spesifiserte «under slette fyrster», antyder også at det, etter hans mening, fantes fyrster som ikke var dårlige. Dette kan jo antyde at han ikke nødvendigvis var fullstendig imot keiserdømmet.

Et eksempel på synspunktet han ga uttrykk for i *Agricola* kan vi finne i *Annales*. Tacitus hevdet at under Tiberius fant Marcus Lepidus fant den gode balanse mellom motstand og kryperi.³⁵ Det kom ellers tydelig frem i *Annales* hva Tacitus ellers synes om folk som nedverdiget seg ovenfor keiseren. Han kritiserte keiserens samtidige historikere for smisking og forskjønning,³⁶ at senatorer og ridderklassen «nedverdiget» seg med stor falskhet.³⁷

Det er imidlertid tydelig at hva en Tacitus mente med *res publica*, så mente han at den hadde en vesensforskjell før og etter Augustus og slaget ved Actium³⁸.

1.5.3 Suetonius

³⁴ Tac. *Ag.* 42. Oversatt av Mørland, H.

³⁵ Tac. *Ann.* 4. 20.

³⁶ Tac. *Ann.* 1. 1.

³⁷ Tac. *Ann.* 1. 7.; Tac. *Ann.* 1. 12.

³⁸ Tac. *Ann.* 1. 3.

Suetonius var keiser Hadrians sekretær, og det var i dette virket han skrev sine verker.³⁹ En i denne stillingen hadde sannsynligvis tilgang på en rekke offentlige dokumenter som var gode kilder for det arbeidet han produserte. Ifølge Seager manglet Suetonius både kronologi og tilfredsstillende årsaksforklaring, men hans potensielle tilgang på offentlige dokumenter var nok likevel hans beste bidrag til forståelsen om Tiberius.⁴⁰ Det gjelder nok også de andre keiserne.

Bøkene i *De Vita Caesarum* var keiserbiografier. De var ikke skrevet kronologisk, men tok for seg personlige trekk tematisk og inkluderte alt fra utseende til deres tilbøyeligheter og karakter.⁴¹ Det finnes det få kildereferanser. I en av de få tilfellene, i *Tiberius*⁴² kunne Suetonius fortelle at han fant informasjon i Tiberius egne memoarer; i et annet kunne han fortelle om anvendelsen av Claudius egen selvbiografi.⁴³ Neros diktning kunne settes opp mot keiserens egne handlinger.⁴⁴ Suetonius nevnte også at han ved en anledning skal ha brukt en forhenværende konsuls annaler.⁴⁵ Etter bøkene om *Julius* og *Augustus* brukte Suetonius anekdoter til en større grad samtidig som detaljene ble færre.⁴⁶

1.5.4 Dio Cassius

Det er beregnet at Dio Cassius skrev historieverket sitt mellom 207 og 219 e.v.t.⁴⁷, og er da en noe senere kilde enn de andre vi har. Han skrev en stor historisk beretning som omhandlet hele Romerrikets historie fra begynnelsen inntil sin egen tid, og en relativt stor del er bevart.⁴⁸

³⁹ Wallace-Hadrill 1983: 73

⁴⁰ Seager 2005: 238

⁴¹ Wallace-Hadrill 1983: 67 - 68

⁴² Suet. *Tib.* 61.

⁴³ Suet. *Cl.* 41.

⁴⁴ Suet. *Nero.* 24.

⁴⁵ Suet. *Tib.* 61.

⁴⁶ Wallace-Hadrill 1983: 61

⁴⁷ Millar 1964: 30

⁴⁸ Grant 1995: 104

Han var en gresk senator som hadde konsulembetet to ganger. Ifølge Aalders, var Dio av den oppfatning at senatet skulle operere som keiserens rådgivere⁴⁹. Riket var fort stort og dets folk for tallrike til at den kunne være et «demokrati»,⁵⁰ og på dette viset kan vi gjerne tolke Dio som en med forholdsvis positiv innstilling til prinsipatet, i det minste av praktiske årsaker. Kanskje var det også grekeren i Dio som ga ham disse perspektivene, da de østlige og greske provinsene var kulturelt og historisk mer vant til monarki⁵¹.

Ifølge Fergus Millar hadde ikke Dio Cassius noen historiske betraktninger eller politiske analyser, noe han mente Dio ikke hadde tid til i et såpass stort prosjekt.⁵² For Tiberius' regjeringstid, har vi dessverre fragmenterte versjoner, i større eller mindre grad, for mange av årene⁵³.

1.5.5 Velleius Paterculus

Det finnes liten forskning på Velleius Paterculus, den eneste overlevende kilden som skrev på Augustus og Tiberius' tid. Det er ikke kommet til en enighet om akkurat når hans verk skal ha blitt skrevet. Siden Velleius Paterculus' historieverk ble skrevet til ære for Vinicius' konsulat i år 30, og den siste beskrevne hendelsen var Livias død i 29 e.v.t., slo Sumner fast at den ble skrevet på denne tiden.⁵⁴ Det er imidlertid ikke så lett, ifølge Woodman, som viser til at for å kunne klare det måtte Velleius ha skrevet med dobbelt hastighet av hva Livius brukte på sitt eget verk.⁵⁵ Trekkene som kjennetegnet Velleius' bok, stil, hurtighet og kortfattethet, trengte ikke å bety at den dermed ble raskt skrevet, skrev Woodman, som viser at «hurtighet» og «hastighet» var tekniske grep i antikkens historiografi og ikke hadde den bokstavelige betydningen moderne forskere ilegger dem.⁵⁶ Unge menn kunne bli forberedt til sine karrierer

⁴⁹ Aalders 1986: 295

⁵⁰ Aalders 1986: 297

⁵¹ Aalders 1986: 299

⁵² Millar 1964: 118

⁵³ Seager 2005: 239

⁵⁴ Sumner 1970: 286 - 287

⁵⁵ Woodman 1975: 277

⁵⁶ Woodman 1975: 278 - 280

mange år i forveien, så Woodman åpner for at Velleius kan ha sett frem til Vinicius' konsulat år i forveien.⁵⁷ Det er i det hele tatt mer sannsynlig, skrev Woodman, at Vinicius' konsulat var bestemt i god tid, enn at Velleius skal ha skrevet et historieverk i høyere hastighet enn noen andre.⁵⁸

Velleius var en av Tiberius egne offiserer, og var personlig vitne til mange av hans militærbragder.⁵⁹ For sin tjeneste, ble han både *quaestor* og legat på vegne av Augustus.⁶⁰ Disse personlige forbindelsene til makten kommer til uttrykk i teksten, både fra de nevnte kapitlene om Tiberius' militærbragder og om hans politiske virke. Ifølge Woodman kommer dette inntrykket som et resultat av sjangeren Velleius skrev i, som var panegyrikk, og at han til tider blandet fakta med sjangerens virkemidler.⁶¹ Ronald Syme kategorisk avfeide alle former for unnskyldninger for Velleius, og kalte hans tekst og holdninger: «abatement before power.»⁶² Woodman mente at Syme motsa seg selv, og viste til en tidligere påstand Syme selv hadde kommet med: «It is the mark of political literature under the Empire [...] that it should not carry its meaning on its face.»⁶³ På sin side mente Syme at det neppe var kun fakta dersom man fjernet sjangervirkemidlene. Det at sjangeren skulle tillatte forskere å akseptere grader av sannhet, var noe Syme ikke kunne akseptere.⁶⁴ Velleius hadde langt større muligheter under det nye prinsipatet, og Seager mente at dette var en naturlig årsak til at han var så vennlig innstilt til det.⁶⁵ Det var kun to uærlige påstander, så vidt Seager kunne identifisere: At Tiberius nådde elven Elben først med sine soldater; og unnlattelsen av forbindelsen mellom Tiberius og Agrippa Postumus' død.⁶⁶

I sin romerske historie skrev Valerius Patricius følgende om hva som skjedde etter Augustus' seier over Antonius i borgerkrigen:

⁵⁷ Woodman 1975: 281

⁵⁸ Woodman 1975: 282

⁵⁹ Vell. 2. 104. 3.

⁶⁰ Vell. 2. 111. 4.

⁶¹ Woodman 1975: 290; 295

⁶² Syme 1958: 367 - 368

⁶³ Syme 1958: 367 - 368, sitert av Woodman 1975: 290

⁶⁴ Syme 1978: 61

⁶⁵ Seager 2005: 241.

⁶⁶ Seager 2005: 242

The civil wars were at an end after twenty years, foreign wars extinguished, peace restored, and the fury of armed conflict everywhere lulled to sleep; the laws were given back their force, the law courts their authority, and the senate its sovereignty; the powers of the magistrates were again restricted to their former limits; there was merely an addition of two praetors to the earlier eight.

The old and venerable form of the Republic was brought back⁶⁷.

Det levner liten tvil om at Velleius her uttrykte en full restaurering. Lovene skulle igjen følges, domstolene fikk tilbake autoriteten, senatet sin stilling og magistratene skulle igjen reguleres etter lovmessige begrensninger.

1.6 Metode

Metoden jeg først og fremst anvender er kildetolkning. Her er det viktig å utøve kildekritikk, også i forhold til hvordan vår egen samtid påvirker vår tolkning av kildene. Kildene taler sjeldent kun for seg selv.⁶⁸ Da skal vi også prøve å bruke kildene våre både som levninger og beretninger.⁶⁹ Som levninger er ikke meningsinnholdet i kilden det viktigste, snarere hva den kan fortelle oss om kildens sjanger, kontekst, formål og lignende. Med andre ord skal vi ikke bare påpeke at Germanicus ifølge kildene kan ha vært republikansk – det at kildene tilegnet ham disse intensjonene i seg selv kan belyse oss om republikanismens tilstedeværelse i romernes bevissthet i prinsipatet. Sagt med andre ord: Som beretning er opplysningen interessant – Germanicus kan ha hatt republikanske sympatier. Som levning er opplysningen også interessant – at republikanisme var knyttet til populære skikkelser. Derfor trenger det heller ikke alltid *påliteligheten* til kilden å være viktig dersom den brukes som levning, men vi bør være bevisst dette dersom den brukes som beretning.⁷⁰

⁶⁷ Vell. 2. 89. 3 – 4. Oversatt av Yardley, J. C. og Berett, A. A.

⁶⁸ Andresen et al. 2012: 63

⁶⁹ Andresen et al. 2012: 68 – 70

⁷⁰ Andresen et al. 2012: 74

Metoden jeg bruker er kvalitativ, hvor vi i tillegg til å indentifisere hva kildene beretter, også lese meningsinnholdet i språk, formulering og referansegrunnlag.⁷¹

⁷¹ Andresen et al. 2012: 101 - 103

2 Republikanisme og keisere

2.1 Republikanisme i prinsipatet

Augustus selv skrøt av at han hadde gjenopprettet republikken⁷², eller i det minste gitt staten (som er en av betydningene til ordet *res publica*) tilbake til senatet og det romerske folk. Dersom vi aksepterer Augustus' versjon overfladisk, så kan denne prosessen til forveksling minne om slik det var i republikansk tid, hvor diktatorer hadde større makt enn konstitusjonelt mulig, for å gi den tilbake når krisen var over.⁷³ Tacitus på sin side var overbevist om at republikken var fordums, og at julio-claudianerne opprettholdt en farse. Om senatorene som levde da Tiberius overtok som princeps, beklaget Tacitus seg over at det var så få igjen som hadde bevitnet republikken.⁷⁴ Som vi allerede har antydnet, er ikke betydningen av republikk helt likefrem, så hva var det Tacitus her mente?

I sin bok *The Power of Images in the Age of Augustus* skriver Paul Zanker at senatet ikke forventet en gjenoppstanden republikk, men ga snarere Augustus muligheten til å gjøre sitt nye system «spiselig» for den gamle eliten.⁷⁵ Altså virker Zanker overbevist om at det ganske tidlig var en forståelse for at det var en forskjell på det romerske statssystemet før og etter Augustus' ble princeps. Mer til, virker det som en enighet, uttalt eller uuttalt, at «farsen» skulle vedlikeholdes av både hersker og senat.

Levick skriver at Augustus prøvde å restaurere *res publica*, i betydning samveldet, men da dets moralske karakter, og ikke alle de styringsmessige prinsippene.⁷⁶

⁷² Aug. RG. 34.

⁷³ Jeg prøver ikke å si at Augustus triumvirmakt var det samme som republikkens diktatorer, men at måten Augustus formulerer at han legger ned sine makter etter endt unntakstilstand kan minne om dette.

⁷⁴ Tac. *Ann.* 1. 3.

⁷⁵ Zanker 1988: 90

⁷⁶ Levick 2010: 12

2.2 Hva består keiserens makt av?

Dio mente at etter alle skussmål var nå Romerriket blitt et monarki. Han viser til romernes tradisjonelle forakt for kongetittelen og at derfor var det grunner for å drive renkespill og kalle seg ved andre navn enn konge og diktator, men så lenge den endelige myndigheten er hos en person er det likevel konge den personen er. Selv om republikkens embeter fremdeles eksisterte, til og med frem til Dios egen tid,⁷⁷ så var disse tilpasset keiserens vilje. Videre forklarer Dio at for å opprettholde farsen har keiserne påtatt seg titlene og funksjonene som eksisterte i republikken. Ordet *imperator*, som tidligere var forbeholdt militære seierherrer, ble nå ifølge Dio en vedvarende tittel for keiserne som erstattet kongetittelen. Det å ha flere «republikanske» embeter, eller makter som originalt tilhørte disse embetene, førte sammen til at keiseren hadde makt over alle de viktige fasettene av det romerske samfunnet.⁷⁸ Kanskje den viktigste faktoren i keisermakten, mener Dio, er imidlertid keiserens fritak fra loven.⁷⁹ De følgende punktene som skal diskuteres omkring hva keiserens makt besto av handler om å avdekke om rettferdiggjøringen av dem bunner i republikanisme. Kan en samling republikanske makter hos en person gjøre resultatet republikansk?

2.2.1 Auctoritas

Med alt fokuset på likheten mellom republikken og prinsipatet, er det klart at vi behøver å gå dypere for å forstå hva forskjellen var. I så måte er det et par begreper vi trenger å se nærmere på. Den første av disse er *auctoritas*, et begrep som definerer en form for innflytelse og påvirkningskraft. Augustus egne ord henter opp at dette var en viktig del av hans maktgrunnlag, da han skrev: «After this time I excelled all in influence (*auctoritas*), although I possessed no more official power (*potestas*) than others who were my colleagues in the several magistracies.»⁸⁰ Altså tydes det på at keiserens makt, i det minste på dette tidspunktet, var knyttet til den såkalte *auctoritas*.

⁷⁷ Utenom sensorembetet, se neste fotnote.

⁷⁸ Dio 53. 17. 1 – 8

⁷⁹ Dio 53. 18. 1 – 2.

⁸⁰ Aug. RG. 34. Parenteser er forfatters anmerkning.

Galinsky prøver å se *auctoritas* i lys av en helhetlig tolkning av den samtidige litteraturen og kulturen Augustus prøvde å skape. Han prøver å forklare at begrepet både var vagt og konkret på samme måte, en karakteristikk som var en del av det latinske språket:

Auctoritas has multiple meanings, connotations, and associations. It is precise without being limiting and it is elastic without being vague. Its power is suggestive and asks for participation, interpretation, and response. [...] Such ambiguity, which corresponds to an essential characteristic of the Latin language, is not indeterminate as interpreters of Augustan poetry in particular sometimes tend to assume, but calls for careful exploration. For *auctoritas* is typical of Augustan culture in that it has strong moral connotations. By emphasizing *auctoritas* as his governing concept Augustus [...] aims to provide a higher kind of moral leadership. [...] The dynamic tension between [...] authorial intent and latitude of response – which modern literary theory often treats as irreconcilable, accounts for much of the vitality of Augustan culture.⁸¹

Det han her mener er at det romerske publikummet, som selvsagt hadde mer kjennskap enn oss til sin egen samtids referanserammer, hadde visse assosiasjoner de forbandt med ord som ble brukt. Så i deres forståelsesramme, ville vage begreper likevel gi dem visse inntrykk uten at de var altfor konkrete. I tillegg til sine assosiasjoner til å lederskap og autoritet, hadde den også assosiasjoner til moralitet. Etter min mening er det lett å se verdien til en i Augustus' posisjon til å ha et begrep for sin makt som ikke var for eksplisitt, men samtidig forståelig for alle andre om hvor makten lå.

Selve ordet har en tidlig mening i form av *auctor*, som lettest kan forstås som en garantist.⁸² Altså, dersom det var en tvist av noe slag, var personen som opptrådte som *auctor* som sto som garantist dersom noe ikke var som det skulle. Poenget med *auctoritas* er da, ifølge

⁸¹ Galinsky 1996: 12

⁸² Galinsky 1996: 12

Galinsky, at den antyder aksept av lovgivning, snarere enn å sette den i kraft.⁸³ Med andre ord, kan vi tenke oss at vedkommende knytter sin innflytelse til den sak de opptrer som garantist for. En senator føler seg nok trygg på å stemme på en sak som *auctor* garanterer, da sistnevnte har det endelige ansvaret for saken. Følgelig ble nok da også det motsatte sant, at en senator vegret seg mot å stemme for et forslag som ikke var garantert; eller ved å stemme mot en sak *auctor* garanterer.

Det kan i moderne øyne fremstå som en usikker stilling for herskeren dersom makten hvilte på udefinert innflytelse og autoritet, snarere enn konkret og definert makt. For å forstå dette, kan vi se på hvordan senatet utøvde sin makt i republikken, selv om det var folkeforsamlingen som vedtok lover. Senatet brukte sin *auctoritas* før folketribunene introduserte lovgivning for senatet, og på denne måten var som regel lovforslag sanksjonerte av senatet før de nådde folkeforsamlingen.⁸⁴ Senatet var i og for seg «kun» et rådgivende organ, men dersom rådgivning ble gitt av folk som innehadde den veldige *auctoritas* som den hadde i en samling av så mange store menn, er det klart i lys av vår diskusjon at senatet i så måte kunne sette politisk dagsorden. På samme måte ble det altså med keiserne. Så på dette viset var det altså mulig for en som ønsket all makt i sine hender å tilsynelatende overøse senatet med alle de makter og friheter de kunnen ha, mens han selv grep det som gjorde det virkelige utslaget: *Auctoritas*. Galinsky var ikke alene om denne oppfattelsen; Yavetz⁸⁵ og Gruen⁸⁶ er også enig i at *auctoritas* var grunnlaget for Augustus' styre.

Galinsky er kanskje en av de som har skrevet mest utfyllende om *auctoritas*, men det var likevel en ganske etablert oppfatning innen den tid. Den etablerte forståelsen av *auctoritas*, og hvordan den skilte seg fra *potestas*, ble godt illustrert av Heinze som ga følgende omformulering av Augustus' *Res Gestae* 34. 3, for å gjøre betydningen tydeligere slik han tolket den:

⁸³ Galinsky 1996: 13

⁸⁴ Galinsky 1996: 14

⁸⁵ Yavetz 1969: 92

⁸⁶ Gruen 2005: 39

I possessed no more capacity to exercise coercive power than that to which I was entitled in each case by virtue of the office entrusted to me, within the limits established by collegiality; my pre-eminence rested on the influence that was voluntarily accorded to me, more than to any other, as the most authoritative leader in political matters.⁸⁷

Denne tolkningen holder imidlertid ikke fast dersom vi skal tro Wirszubski, som skrev at Augustus' antydning om at hans *potestas* ikke overgikk noen andres var feilaktig, fordi akkumuleringen av disse respektive embetene og embetsmakter gjorde den samlede *potestas* langt mer betydelig.⁸⁸

Det er også verdt å problematisere hvorvidt *auctoritas* var så sentralt som Galinsky hevder. Rowe viser til at dersom man ser utenfor Augustus' egen benevnelse av *auctoritas*, så er det få kilder som gir uttrykk for at dette var så sentralt som det blir hevdet. For eksempel hadde ordet ingen tilstedeværelse i keiserrikets senere ideologi, hevder han. Dersom *auctoritas* var så viktig for Augustus' makt, mener Rowe at man burde funnet ordet på mynter, inskripsjoner og i litteratur, som er tilfelle for andre bragder og dyder Augustus nevner.⁸⁹ Et databasesøk Rowe foretok seg i klassiske latinske tekster fant ingen steder utenfor *Res Gestae* hvor ordet blir brukt på den måten Galinsky tolker den.⁹⁰

Kanskje kan én si at *auctoritas* hadde vært en god måte å omtale keiserens makt dersom vi kunne hadde Augustus som eksempel, men ifølge Eder⁹¹ kan vi ikke si det samme om Tiberius. Altså er det ved overgangen fra den første til den andre keiser at vi virkelig kan si at styresystemet hadde forandret seg. Augustus kunne overbevisende hevde at han styrte ved hjelp av sin *auctoritas* han hadde tjent for sine enge bedrifter, men hvem som helst kunne ikke hevde det samme og likevel «regjere» på samme måte. Levick mener at *auctoritas* er lite

⁸⁷ Parafrasering av Heinze 1925, oversatt og gjengitt av Rowe 2013: 2, fordi han mente dette representerte godt den konvensjonelle tolkningen av Augustus' *auctoritas*.

⁸⁸ Wirszubski 1950: 110

⁸⁹ Rowe 2013: 3

⁹⁰ Rowe 2013: 6

⁹¹ 1993: 73

overbevisende, siden Tiberius senere skal ha nektet å bruke *auctoritas* ovenfor senatet, og heller ville gi sin støtte til de forslag han likte.⁹² På grunnlag av det Eder skrev, kunne Tiberius ikke bruke sin *auctoritas* på samme måte. Klart var han en meritert hærfører og steget i de politiske gradene. Skal vi tro den samtidige historikeren, og en av Tiberius' egne offiserer, Velleius Paterculus så var Tiberius intet mindre enn en fantastisk hærfører,⁹³ en like god keiser⁹⁴ og folket nærmest i lykkerus da Tiberius ble delaktig i Augustus' tribunmakt, som i praksis gjorde ham arving.⁹⁵ Selv om vi vedgår Velleius i noe, eller alt, av dette, så ga det ham tvilsomt samme *auctoritas* til samme nivå som den Augustus hadde. Det er likevel verdt å understreke at det er absurd å snakke om *auctoritas*, eller noen form for vage begreper som innflytelse, ansiennitet, prestisje og andre lignende, fordi det er ikke en verdi med klare målbare datapunkter.

2.2.2 Tribunemakt

Augustus ble i 23 f.v.t. tildelt tribunemakt, såkalt *tribunicia potestas*.⁹⁶ Han fortalte selv i *Res Gestae* 6. at det var betydelig ansvar det romerske senat og folk ønsket å gi ham, men at han nektet å inneha verv som ikke samsvarte med *mos maiorum*. At han likevel kunne oppfylle deres ønsker, fortsatte han, skyldtes at han kunne utføre dem med sin *tribunicia potestas*. Dette var nemlig ikke et verv i seg selv, da det innebar at han innehadde makten til et verv, tribun, uten å inneha vervet i seg selv.⁹⁷ Disse maktene ga keiseren muligheten til å bringe veto til lovforslag samt *sacrosanctitas*, som ga immunitet mot grunnløse beskyldninger⁹⁸. Sistnevnte rett var såpass sterk at de kunne etterfølge den minste fornærmelse, til og med uten rettergang.⁹⁹ Selv om det ikke er konkret nevnt i kildene, så er det mulig at *sacrosanctitas* fungerte som en slags rettferdiggjøring for forfølgelsen av majestetsfornærmelser, blant annet

⁹² Levick 2010: 13, med hentydning til Suet. *Tib.* 27

⁹³ Se f.eks. Vell. 2. 106.; 2. 113.

⁹⁴ Vell. 2. 113. 1.

⁹⁵ Vell. 2. 103. 3 – 5.

⁹⁶ Suet. *Aug.* 27.; *Aug. RG.* 10. 1.

⁹⁷ Dio 53. 9. 9.; 53. 10. 1.; 53. 32. 5 – 6.

⁹⁸ Det er verdt å merke seg at Augustus allerede hadde *sacrosanctitas* fra 36 f.v.t., da folket stemte for å gi ham dette i tillegg til å sitte med resten av tribunatet: Dio 49. 15. 5 – 6.

⁹⁹ Dio 53. 9. 9.

under Tiberius. Dersom det er akseptert at keiseren, via *tribunicia potestas*, er immun mot alle slags fornærmelser, er det vel på sett og vis legitimt for ham å forfølge dette.

Gruen understreker to måter tribunmaktene skilte seg fra den republikanske tradisjonen. Det første var årlighetskonseptet, at et embete kun var for ett år, hvor de så måtte vurderes ut fra deres handlinger. Det andre var kollegialitet, hvor ethvert embete hadde minst en annen kollega med tilsvarende makter som kunne balansere ut en sin egen.¹⁰⁰ Det er likevel ikke for makten i seg selv at keiseren hadde *tribunicia potestas*. Ifølge Gruen¹⁰¹ er det snarere et virkemiddel for Augustus til å danne et arvbart dynasti. Han begrunner dette med at dersom hans eneste motiv var å bli kompensert for makt tilsvarende den han mistet da han ikke lenger kunne være konsul, var hans utvidede *imperium* tilstrekkelig. Gruen viser til *auctoritas* som grunnlag for den faktiske makten til keiseren, ved at vetorett og lovforslag vel så godt kunne gjøres gjennom klienter.¹⁰² Faktisk ser tribunmakten så viktig ut for Augustus at han telte årene sine med dem i dokumenter og inskripsjoner, noe som erklærte at hans makter ikke innebar de vante tidsrammene, men var kontinuerlig.¹⁰³ Det er lett å tenke seg effekten av «jeg har nå hatt tribunmakter i 13 år», og etter hva vi har diskutert angående romerske begrep om ansiennitet og innflytelse, hva dette hadde å si for hans *auctoritas* ved siden av en helt vanlig folketribun.

For Lintott var det umulig å kunne kalle det republikansk, først å inneha det ene konsulatet etter det andre i ni år, for å så inneha en tribunmakt som rivaliserte den til det samlede tribunatet¹⁰⁴.

Det finnes imidlertid eksempler i republikken på hva holdningen var til det å strengt tatt ha juridisk makt, men å ha den utover de tradisjonelle rammene. En patrisier fra senatorstanden skal ha omtalt de to folketribunene Licinius og Sextus, som hadde blitt gjenvalgt til embete i mange påfølgende år, som at de regjerte som konger.¹⁰⁵ Allerede noen bøker tidligere skrev

¹⁰⁰ Gruen 2005: 40

¹⁰¹ Gruen 2005: 39 - 42

¹⁰² Gruen 2005: 39

¹⁰³ Gruen 2005: 41 – 42

¹⁰⁴ Lintott 2010: 78

¹⁰⁵ Liv. 6. 41.

Livius at senatet regnet det som mot statens interesser at embetstider skulle kunne forlenges eller åpne for at tribunbeter kunne gjenvelges.¹⁰⁶ Det var altså ikke sett på som noe positivt å tøyne reglene for republikanske embeter, selv om embetene i seg selv var republikanske. Da bør det også poengteres at Livius skrev i Augustus' samtid, så disse tankene var ikke da glemt på denne tid. Det var kanskje likevel ikke et problem for Augustus, eller de senere keiserne. For så lenge man i første omgang kunne hevde maktene var republikanske, og så lenge ingen kunne utfordre keiseren på det, så var det godt nok.

2.2.3 Imperium

Augustus erklærte for senatet i 27 f.v.t. at han ikke ønsket herredømme over alle provinsene, og til og med de han skulle styre skulle kun være midlertidig. Disse styrte ham, ikke fordi det var mektige som var en bivirkning av den egentlige grunnen: At de var ustabile og faretruende.¹⁰⁷ Han fremstilte seg, uavhengig om noen trodde på dette eller ikke, som den som tok på seg den tyngste bær. Senatet fikk tross alt de fredfulle og gode provinsene, mens Augustus måtte streve med de ulydige og vanskelige. For å bevise sitt demokratiske sinnelag, skulle Augustus selvsagt gi disse provinsene tilbake til senatet så snart de var rolige og stabile; derfor skulle han kun styre dem i en periode på ti år.¹⁰⁸ For senatsprovinsene skulle prokonsulatet være årlig og valgt ved loddtrekning. De skulle heller ikke være væpnet med sverd eller ikle seg militær drakt.¹⁰⁹ Logikken var utvilsom fra Augustus side: Hvorfor skulle disse senatorene behøve militær utrustning i fredelige provinser? Dette var nok en god måte for Augustus å forhindre senere kupp fra ambisiøse, misfornøyde eller revolusjonære senatorer og samtidig skjule det bak kledelig altruisme. I keiserens provinser ble guvernørene isteden kalt *legati Augusti pro praetore*.¹¹⁰ Augustus mente at hans guvernører skulle ha tittelen *pro praetore* siden i tidlig republikansk tid var det *praetor*-vervet som hadde militærmakt, mens senatets guvernører skulle ha konsulnavnet som skulle ha en mer fredelig forbindelse.¹¹¹ Dette var nok et eksempel på et argument hvor Augustus henviser til gammel republikansk presedens for sine politiske handlinger. Augustus' legater kunne ha sitt verv så

¹⁰⁶ Liv. 3. 21.

¹⁰⁷ Dio 53. 12. 1 – 2.

¹⁰⁸ Dio 53. 13. 1 – 2.

¹⁰⁹ Dio 53. 13. 2 – 3.

¹¹⁰ *Pro praetore* uavhengig av om personen hadde vært konsul eller ikke.

¹¹¹ Dio 53. 13. 5.

lenge det ble nødvendig, og måtte selvsagt bære militær utrustning. Imidlertid måtte alle guvernører, senatoriske prokonsuler eller keiserlige legater, legge makten til side utenfor sin provins.¹¹² Dette *imperium* ble tildelt ham i førsteomgang for ti år, før han ble skjenket dem for ytterligere fem år; siden ble den forlenget med fem år to ganger, så med ti år om gangen for resten av hans liv. Senere keisere skal ha feiret hvert tiende år for liksom seremonielt markere forlengelsen av herredømmet, til tross for at de reelt hadde makten livet ut.¹¹³

Innflytelsen Augustus likevel skulle få yte over senatorprovinsene var den såkalte *maius imperium*, en type større kommandomakt enn den *imperium* tilhørende en vanlig prokonsul, men muligheten til å overkjøre andre prokonsuler. Dette ble en avtale som Gruen mener¹¹⁴ ga ham større makt i realiteten, da han i tillegg til den viktige militærmakten hans direkte *imperium* og indirekte *imperium* ga, hadde to ytterlige fordeler ved denne avtalen. For det første ga det et godt inntrykk utad ved at en ekstra senator fikk muligheten til å bli konsul hvert år, som nok kunne hjelpe på å blidgjøre senatorklassen. For det andre, ga det nok også Augustus økt makt ved at hans anbefalelse av kandidater sikret ham rollen som en innflytelsesrik patron for valgte konsuler.¹¹⁵

Det er ingen beviser for at senatet noen gang benytter seg av ordre, såkalte *mandata* til sine prokonsuler¹¹⁶ mens bevisene på at keiseren gjorde det i sine provinser var mange.¹¹⁷ Trenger dette imidlertid å indikere noe? På den ene siden kan det være rimelig å anta at keiseren om nødvendig ga relevante ordre til også disse provinsene, i tråd med sin *maius imperium*. På den andre siden er det kanskje ikke en selvfølgelighet at senatets prokonsuler til stadighet må handle i tråd med senatets orde, eller nærmere bestemt at disse ble sendt ut fortløpende. Det er viktig å huske på at i motsetning til keiserens legater, som satt så lenge keiseren ønsket, så satt prokonsulene for ett år. Det er rimelig å anta at for en guvernør med fastsatt tid på ett år var det mindre hensiktsmessig å sende ut løpende ordre all den tid det antakelig ville ta før ordren ankom. Hvor mange slike ordrer ville bli sendt i løpet av denne tiden? I tillegg må vi regne

¹¹² Dio 53. 13. 6 – 8.

¹¹³ Dio 53. 16. 1 – 3

¹¹⁴ Gruen 2005: 36 - 37

¹¹⁵ Gruen 2005: 36 - 37

¹¹⁶ Millar 2002a: 277

¹¹⁷ Millar 2002a: 275 – 276

med at dersom senatet skal sende ordre ville det fungert langsommere og mer byråkratisk enn hva en keisers ordre til sine legater ville vært. Disse faktorene tatt i betraktning er det kanskje ikke så rart at vi finner eksempler på keiserlige *mandata* og ikke senatoriske. Alt dette blir selvsagt spekulering, men det er verdt å nevne at alt dette er mulig – og rimelig å anta basert på nevnte faktorer.

Da Plinius var keiserens legat i Bitynia ble han stilt ovenfor et administrativt problem hvor det forelå en presedens. Problemet var at denne var bygget på senatsdekret som spesifiserte at den gjaldt provinser styrt av prokonsuler.¹¹⁸ Plinius sendte derfor et brev til keiser Trajan for å rådføre seg om hvordan han skulle håndtere dette problemet.¹¹⁹ Det er vanskelig å tolke denne kilden på andre måter enn at det i det fantes senatsbestemmelser som gjaldt deres egne provinser, og at keiserens legater ikke var bundet av disse.

Millar poengterer at det synes å være den spesifikke formuleringen at dekretet gjelder senatsprovinser, og ikke det faktum at senatet utstedte dekretet, som var den avgjørende faktoren for at bestemmelsen gjaldt senatorprovinser alene.¹²⁰

Dersom Augustus hadde større *imperium*, var det så et brudd med republikansk skikk? Ikke nødvendig, for ifølge Drogula var ikke *imperium* knyttet til de ulike magistratene. Han mente at magistraturene hadde medfølgende *potestas*, og at *imperium* var uavhengig av disse. Det faktum at Publius Cornelius Scipio under punerkrigene ble gitt *imperium* selv om han ikke hadde var magistrat, legger Drogula frem som et argument for *imperiums* uavhengighet til konkrete verv¹²¹. Dersom vi legger Drogulas distinksjon mellom *imperium* og *potestas* til grunn, har han et poeng når han skriver at Augustus korrekt kunne hevde at til tross for sin *maius imperium*, hadde han ikke mer *potestas* enn tilhørende ethvert verv han hadde¹²².

¹¹⁸ Altså senatstyrte.

¹¹⁹ Plin. *Ep.* 10. 72.

¹²⁰ Millar 2002a: 278

¹²¹ Drogula 2007: 434, med en henvisning til Scipios *imperium* i Liv. 26. 18 – 20.

¹²² Drogula 2007: 435

2.3 Republikansk ideologi i prinsipatet

En diskusjon om begreper og samtidens selvforståelse

Det er flere ting det er viktig å ha med i beregningen i vår undersøkelse. Dersom keiserne hadde republikansk ideologi, republikansk sinnelag eller hvorvidt det kun var et skalkeskjul for eneherre-dømme, må vi se på begrepene våre litt nærmere. Vi har allerede stadfestet at i denne sammenhengen vil enhver bruk av «republikk» egentlig bety *res publica*, som ikke nødvendigvis betyr det samme som vår egen forståelse av en moderne republikk. Ga Augustus *res publica* tilbake til senatet og det romerske folk i 27 f.v.t.? I betydningen «stat» eller «samvelde», kan svare være noe annet enn dersom det betyr selve styresystemet som var før Augustus. Videre, stadfestet Tacitus som kjent at de som ble født rundt denne tiden aldri bevitnet *res publica*.¹²³ Vil Tacitus antydning om en forandret styreform imidlertid bety at Augustus var uærlig? På den ene siden kan det påstås at Augustus opprettholdt de gamle «strukturene» av *res publica* for å gi inntrykket om at den besto, mens han selv i realiteten var enehersker. I så måte vil hans påstander om en gjenoppstanden republikk være lureri. På den annen side ble Tacitus' verker skrevet over et århundre senere. Det er mulig at erfaringene med alle keiserne i mellomtiden forsterket forskjellen i Tacitus' øyne, på en måte som ikke var like tydelig for Augustus' samtidige, og kanskje til og med Augustus selv. Er det mulig at Augustus så for seg at hans forandringer av det romerske samfunnet var innenfor de tradisjonelle rammene av republikken, eller i det minste at de ikke brøt med dem? Det betyr ikke at vi lar oss «overbevise av Augustus' påstander», men snarere at vi prøver å forstå at man i en annen tid med helt andre forutsetninger vil forstå virkeligheten annerledes enn oss selv. Uansett, for å finne ut av dette skal vi diskutere både Tacitus og Augustus, samt hans arving Tiberius, og eventuelt andre som kan hjelpe oss å belyse republikanisme og republikansk ideologi i overgangen fra republikk til keiserriket.

¹²³ Tac. *Ann.* 1. 3.

Kanskje var ikke Augustus' samtidige like bevisste over at republikkens dager var talte, og at et nytt system hadde blitt skapt.¹²⁴ Som Eder påpeker¹²⁵ begynte Suetonius sine biografier om keiserne med en bok om Julius Cæsar. Det kan bety at Cæsar ble ansett av noen som den første av keiserne, eller mer sannsynlig syns jeg, at prosessen som transformerte styresystemet må inkludere ham for å gi hele bildet. Augustus transformerte Roma, men mulighetene hans bygget på forhold i fortiden. Tillater vi Tacitus å gi oss et blikk enda lengre tilbake i tiden,¹²⁶ kan vi se at ifølge Cordus'¹²⁷ vurdering stoppet det gamle systemet med Marcus Brutus' og Gaius Cassius' dødsfall.

Strabon¹²⁸ ser ut til å ha oppfattet at det romerske styresystemet hadde forandret seg. Han skriver¹²⁹ at rikets herredømme var blitt så uregjerlig at det trengte styret til kun én person. Måten han videre skriver at Tiberius regjerer etter eksempel av Augustus, med assistansene fra sine sønner Germanicus og Drusus henter definitivt om en forståelse for at makten i Roma er hos én person i én familie.

Hos Seneca den yngre, kan vi kanskje også ane en viss forståelse for et det eksisterte en ny styreform. I et kapittel omhandlende Marcus Brutus, antyder Seneca at bevegelsene mot autokratisk styre var uunngåelig. Han skrev at Brutus' håp om å gjeninnføre den tradisjonelle forfatningen i en verden som allerede hadde glemt dem var fåfengt.¹³⁰

2.4 Republikanisme hos keiserne

Ved første øyekast vil republikanisme hos keiserne synes som en motsetning. Det er likevel flere grunner til at republikanske tendenser kan spores hos en keiser. En grunn kan være at keiseren opprettholder fasaden av republikanisme, nettopp for å vise en kontinuasjon tilbake

¹²⁴ Eder 1993: 72

¹²⁵ 1993: 73

¹²⁶ Tac. *Ann.* 4. 34

¹²⁷ Som holdt sin forsvarstale i år 34 e.v.t.

¹²⁸ Som skrev de passasjene relevant for oss i årene etter Augustus' død og i begynnelsen av Tiberius' styre.

¹²⁹ Strab. 6. 4. 2.

¹³⁰ Sen. *Ben.* 2. 20

til republikken. En annen kan være at han har et republikansk sinnelag, men av flere grunner ikke har noe annet valg enn å oppfylle prinsipatets spilleregler, som jeg senere skal argumentere for muligens kan være tilfelle for hos Tiberius. Det er også mulig at en keiser oppfører seg som om republikkens styresett tilhører fortiden, at samtiden er markant forandret til et keiserdømme, men at han bruker republikanske ord og symboler for å vise respekt for tradisjon.

2.4.1 Augustus

I sine egne ord gjør Augustus det klart at Brutus og de andre som sto bak mordet på Cæsar var de egentlige fiendene av republikken, og at han selv kjempet for dens frihet.¹³¹ Altså prøver han å kapre republikanisme for seg selv. Augustus gjør et nummer ut av å påpeke at han avslø diktatormakt, evigvarende konsulærmakt¹³² og evigvarende sensormakter (med oversyn over moralske hensyn).¹³³ Videre påpeker han sin mangel på kongelige ambisjoner ved å vise til at han ga republikken tilbake til senatet og folket, enda det var universal enighet om at han skulle ha full kontroll. Videre påsto han, som vi har sett, at han overgikk alle i innflytelse, til tross for at han ikke hadde større reell makt enn sine likemenn.¹³⁴ Det er i det hele tatt viktig for ham å poengtere at ingen av hans makter var ulovlige og fulgte god, gammel republikansk presedens. Diktatormakten for livstid ble Cæsars endelikt, og det er ikke rart at Augustus gjorde et poeng ut av å unngå inntrykket av at han ønsket lignende makter.

Ifølge Brunt utøvde både Augustus og Tiberius sitt virke gjennom å la senatet utøve en egen autoritet, selv om han legger til grunn for at dette var et virkemiddel for å skaffe legitimitet for sine egne ønsker. Senatet var ikke, ifølge Brunt, et verdiløst organ, den hadde en essensiell rolle i Augustus' planer. Videre understreker Brunt viktigheten for Augustus å ikke bare bevare de synlige strukturene av republikken, men at ved å respektere det organet hvor elitene faktisk befant seg i, kunne han holde dem på sin side.¹³⁵

¹³¹ Aug. RG. 1 – 3.

¹³² Aug. RG. 5.

¹³³ Aug. RG. 6.

¹³⁴ Aug. RG. 34

¹³⁵ Brunt 1984: 423

En interessant hendelse forekom da Marcus Primus, den tidligere prokonsulen i Makedonia, ble stilt for retten for å ha drevet ulovlig krigføring mot den trakiske kongen, som var en alliert. Angivelig forundret over anklagen om ulovlig krigføring siden senatet ikke hadde sanksjonert krigen, fortalte Primus at Augustus, eller hans daværende arving Marcellus, hadde gitt ham tillatelse. Augustus møtte personlig opp i rettsaken for å benekte disse påstandene. Da Primus' forsvarer, Lucius Lucinius Varro Murena, i forargelse spurte hvorfor Augustus hadde møtt opp der uten tilkallelse, svarte Augustus: «Offentlige interesser.» Eller, sagt på en annen måte: «*Res publica*».¹³⁶ I og med at Augustus hadde gjort et poeng ut av at han kun skulle bestemme over de provinsene som trengte det, og det for kun en begrenset periode, var det klart at det var skandaløst dersom han hadde gitt en prokonsul tillatelse til å drive krigføring med en alliert i en av senatets provinser. Særlig såpass tidlig¹³⁷ i Augustus' prinsipat ville det nok vært ødeleggende for hele hans prosess om han ble tatt i et åpenbart brudd med sin selverklærte respekt for republikanske institusjoner. Primus' forsvarer, Murena, skal senere ha blitt delaktig i et komplott mot Augustus startet av en Fannius Cæpio. Wilkinson vil ikke si hvorvidt det påfølgende komplottet hadde som mål å gjeninnføre republikken på ordentlig, men viser til at det i det minste eksiterte en debatt om prinsipatets republikanske legitimitet.¹³⁸

Navnet «Augustus» hintet om en skikkelse som var noe mer enn et menneske; noe hellig og ærbødig.¹³⁹ Det er tydelig at de religiøse virkemidlene var viktig for Augustus å ta i bruk. Det er vanskeligere å argumentere mot en mann som ikke bare var sønn av en gud, men selve hans navn ga hellige assosiasjoner.

Augustus' ekteskapslovgivning og lovgivning rundt utroskap signaliserte en respekt for de gamle republikanske moralene, for *mos maiorum* («de eldres skikk»). På denne måten hevder Wilkinson likevel at det eksisterte republikansk mostand mot Augustus ved å bryte ved disse

¹³⁶ Dio 54. 3. 2 – 3

¹³⁷ 22 f.v.t.

¹³⁸ Wilkinson 2012: 44

¹³⁹ Dio 53. 16. 8.

skikkene. Ikke ved at det var noe særlig republikansk ved denne motstanden i seg selv, men snarere ved at de reflekterte *libertas*, frihet, ved å vise seg selv uavhengig av Augustus og hans regime. For å underbygge dette, viser Wilkinson til det påfallende antallet av de øvre klassene involvert i utroskapsskandaler med Augustus' kvinnelige slektninger. Han mener det antyder politiske handlinger snarere enn seksuell tøylesløshet og må sees i sammenheng med Augustus' moralske lovgivning.¹⁴⁰ Det er selvsagt mulig, men jeg vil hevde det er å trekke det litt langt. Kanskje er det snakk om en ung dame som lever under en *pater familias* med den høyeste *auctoritas* i hele verden, utvilsomt i alle områder som strakk over hennes eget liv. Slik er det nok også rimelig å anta at hennes handlinger var som konsekvens av livet hun levde under Augustus, som en dame tydeligvis brukt som brikke i sin fars politiske spill. At disse handlinger var hennes forsøk på å ha innflytelse over sitt eget liv, spesielt på et område hennes far hadde høy profil i å kontrollere i samfunnet, har stor sannsynlighet. Likevel, utelukker ikke hennes personlige årsaker at de hun menget seg med og hadde affærer med hadde alternative intensjoner. Kanskje hadde disse republikanske intensjoner ved å leve et utsvevende liv med den konservative *princeps*' datter, en kvinne som var hjørnesteinen i prinsipatet mellom sin far, sine ektemenn og sine sønner. Formulert slik, kan vi se at Wilkinsons påstand ikke kan utelukkes. Selv om disse individene potensielt risikerte sitt republikanske rykte ved å bryte *mos maiorum*, kunne det ha blitt rettfærdiggjort ved at de i forsøket også avslørte *prinsipatet* for hva det var: En falsk republikanisme. Som Wilkinson også viser til,¹⁴¹ kom moralsk motstand mot de senere keiserne til en mye større grad handle om å vise til *mos maiorum*. Disse keiserne hadde ikke samme evne som Augustus til å respektere den gamle moralen.

2.4.2 Tiberius

Som Suetonius skrev¹⁴² nektet Tiberius å lytte til Drusus' oppfordringer på å få Augustus til å gjenopprette republikken. Levick mener imidlertid at Tiberius var en like stor republikaner som sin bror, men mente at den trengte en *princeps* for å lede den. Det vil si at han kunne kontrollere hærene slik at ingen kunne bruke dem mot republikken, og slik sørge for at de ble

¹⁴⁰ Wilkinson 2012: 45

¹⁴¹ Wilkinson 2012: 45

¹⁴² Suet. *Tib.* 50

brukt for folket på vegne av senatet.¹⁴³ For Tiberius virket det viktig å bedyre ovenfor senatet at han var dets tjener.¹⁴⁴ Tacitus fnyste imidlertid av tanken på at Tiberius hadde noe republikansk sinnelag på noen andre måter enn at det var svindel.¹⁴⁵ Tacitus refererte til en situasjon i senatet etter Augustus' død hvor Tiberius nøler med å ta imot enemakten. Med kunnskap av tyranniet Tiberius' keisertid munnet ut i, og med hvordan de fremtidige keiserne kom til å bli, kan vi vel forstå Tacitus' skepsis. Det er imidlertid ikke gitt at Tiberius inntil dette tidspunktet, og for en stund fremover, ikke var republikansk eller hadde republikanske sympatier.

Alle de skriftlige kildene nevner Tiberius' moderasjon ved maktovergangen. Tacitus, med sin skepsis, nevnte at senatsmøtet kun ble innkalt på grunnlag av hans folktribunmakt med det formål å diskutere Augustus' begravelse.¹⁴⁶ Velleius Paterculus, en offiser under Augustus og Tiberius, priset at Tiberius aviste prinsipatet kraftigere enn andre kjempet for det.¹⁴⁷ Det samme inntrykket ga også Suetonius, men viste til en viss skepsis hos senatorene. De skal ha tryglet Tiberius om å gripe makten, som ifølge Suetonius forhalte tiden «utspekulert» med «uklare svar». En senator skal ha moret seg over at «mens alle andre var sene til å utføre det de lovet, var han sen til å love det han allerede var i full gang med å utføre.»¹⁴⁸ Selv om han også antydte hykleri ved Tiberius' moderasjon,¹⁴⁹ skrev Dio Cassius at dette nok skyldtes alderdom og utslitthet,¹⁵⁰ altså ikke noen ideologisk motsetning mot prinsipatet. Selv om alle disse, utenom den Velleius, var skeptiske til grunnene bak, forteller disse kildene oss at Tiberius i det minste i handling var skeptisk til å overta styringen av prinsipatet. Det kunne selvsagt ha vært et skuespill. Augustus så viktigheten av å ikke utgi seg for å være konge, og var påpasselig for å vise moderasjon.¹⁵¹

¹⁴³ Levick 1999: 20

¹⁴⁴ Suet. *Tib.* 29

¹⁴⁵ Tac. *Ann.* 1. 7.

¹⁴⁶ Tac. *Ann.* 1. 7.

¹⁴⁷ Vell. 2. 124. 2.

¹⁴⁸ Suet. *Tib.* 24.

¹⁴⁹ Dio. 57. 2. 1 – 2.

¹⁵⁰ Dio. 57. 2. 4.

¹⁵¹ Tac. *Ann.* 1. 9.; Suet. *Aug.* 53.; Vell. 2. 89. 5.

I lys av dette er det mulig å tenke seg at forsiktige keisere prøvde å spille en rolle for å kunne ha makten sin «i fred». Ronald Syme anså Tiberius' oppførsel ovenfor senatet som en slags seremoniell innvielse, hvor han gjentok oppførselen til sin forgjenger.¹⁵² Hykleriet var et skuespill hvor både keiser og senat skulle ikle seg sine roller; Wallace-Hadrill mente at prinsipatet var uunnværlig, og så lenge den moderate rollen ble ivaretatt ville princeps holde makten sin.¹⁵³ Overdreven moderasjon ville imidlertid være en uting. Som Wilkinson påpekte kunne det oppfattes som påtatt og falsk.¹⁵⁴ Da blir spørsmålet hvorvidt Tiberius' moderasjon var genuin eller påtatt, overdreven eller balansert.

Dersom Tiberius' moderasjon automatisk blir sett på som påtatt fordi hans forgjenger Augustus gjorde det samme, er det ingen måter Tiberius kunne utvist sine motforestillinger mot prinsipatet hvor vi ville trodd ham. Seager påstår at Tiberius ikke hadde noen grunner til å ønske prinsipatet og at det derfor er urimelig å tvile på hans tilbakeholdenhet.¹⁵⁵ Hvorfor sto likevel ikke Tiberius på sitt da, og fullstendig sverget fra seg prinsipatet, hvis han faktisk mente dette? Det virker også grunnen til skepsis i kildene: Han grep kontroll over hæren på den ene siden, mens han pratet unnvikende i senatet.¹⁵⁶ Det er mulig han ikke forsto hvor fåfengt det var å gi tilbake senatet dets gamle makter inntil dette tidspunktet, i hvert fall ifølge Syme.¹⁵⁷ Kanskje tilnærmet han seg disse senatsmøtene med genuine ambisjoner om å legge ned maktene han skulle arve, men innså senatorenes underdanighet. Kanskje var det ærverdige organet fra republikken større tilhengere av prinsipatet enn den nye keiseren, som hadde republikanske sympatier? Senatorene skal under Tiberius ha vært så ivrige på å overgå hverandre i å smiske og krype for ham, at ifølge Tacitus pleide han å beklage seg over hvordan de krøp som slaver. Tacitus tolket dette selvsagt som et typisk eksempel på hykleri hos Tiberius, hvor han både hatet frihet og smisking.¹⁵⁸ Det er mulig at det også er misnøye med et senat som aldri vil overta den makten Tiberius selv ikke ønsker å ha. Angående poenget om at Tiberius grep militærmakten, så var han nok klar over hvor ustabil maktbalansen er i Roma når en hersker døde, og det er derfor ikke merkelig at han «tok

¹⁵² Syme 1974: 486

¹⁵³ Wallace-Hadrill 1983: 166.

¹⁵⁴ Wilkinson 2012: 166.

¹⁵⁵ Seager 2005: 46

¹⁵⁶ Tac. *Ann.* 1. 7.

¹⁵⁷ Syme 1958: 427

¹⁵⁸ Tac. *Ann.* 3. 65.

kontroll» over styrkene. Han hadde tross alt allerede *imperium* (makt) over disse,¹⁵⁹ og kunne følgelig fortsette dette med republikansk samvittighet. Det ville også vært fare for Tiberius' eget liv om han ikke tok makten, og lot potensielle rivaler gjøre det isteden. Altså kunne omstendighetene på den måten ha «tvunget» Tiberius til å gripe denne makten. Dette er også forenelig med Levicks syn på Tiberius som en republikaner som mente at princeps' rolle var å vokte over staten og ha kontroll over dets militære styrker så ingen ambisiøse personer kunne utnytte dem til egen vinning.¹⁶⁰

Tiberius avstammet fra en familie med sterke republikanske tradisjoner.¹⁶¹ Med en tidlig barndom på flukt grunnet farens republikanisme¹⁶² er det nok ikke merkelig dersom en viss lojalitet for republikken festet seg ved sinnelaget hans. Dersom det er tilfellet, tillot nok omstendighetene for en stund at Tiberius kunne leve som om republikken fortsatt eksisterte. Senatet og magistratene eksisterte jo fremdeles, selv om disse nok ble påvirket en god del av princeps' innflytelse.¹⁶³ Tiberius fikk stige i gradene i det politiske systemet¹⁶⁴ som enhver ung mann av fornem familie kunne i republikken. At hans forbindelse til Augustus gjorde dette raskere enn vanlig¹⁶⁵ kunne kanskje ignoreres, siden det skyldtes innflytelse (*auctoritas*) snarere enn direkte makt (*potestas*). Imidlertid trengte Augustus ham i sine dynastiske planer.¹⁶⁶ Hadde Tiberius inntil dette punktet kunne latet som han levde som under republikken, ble farsen med dette avslørt.

Da Suetonius skrev at Tiberius ga tilbake senatet og magistratene dets gamle makt, legger Brunt seg merke i bruken av ordet *maiestas* (en type majestetisk karakter). Han karakteriserer dette som et sterkt begrep, som i republikkens tider heller ble brukt om det romerske folk og sjeldnere om magistrater. Det var først i keisertiden, mente Brunt, at senatets *maiestas* ble hyllet. Han legger det til grunn med at keiseren gir senatet en rekke makter og funksjoner, slik

¹⁵⁹ Seager 2005: 42

¹⁶⁰ Levick 1999: 20

¹⁶¹ Seager 2005: 5.

¹⁶² Suet. *Tib.* 4; Suet. *Tib.* 6.; Vell. 2. 75. 3.

¹⁶³ Seager 2005: 9.

¹⁶⁴ Vell. 2. 94. 3.

¹⁶⁵ Seager 2005: 12

¹⁶⁶ Tac. *Ann.* 1. 3.

at inntrykket dannes av et mektig senat, men at den virkelige kilden til senatets republikanske makt lå i dens *auctoritas*.¹⁶⁷

2.5 Delkonklusjon

Det virker som om kjernen av politisk republikanisme var knyttet årlige og kollegiale makter. Det var ikke så mye en innskrenkning i *potestas* hos konsulene da kongene var fjernet, men snarere en begrensning i tid som gjorde friheten mulig i republikken.¹⁶⁸ Så selv om vi kan hevde at keiseren regjerte ved makter som også eksisterte i republikken – *auctoritas*, *tribunicia potestas*, *imperium* – så var den den akkumulative makten sammen med den grenseløse tidsrammen som gjorde den u-republikansk. Så på den ene siden kan vi si at keiserens makter var uttrykk for republikanisme, i form av at de priset tradisjonelle republikanske makter på den ene siden; på den annen side kan vi si at de ikke var uttrykk for republikanisme ettersom de skilte seg fra viktige poeng ved den tradisjonelle republikanismen: begrenset i tid og kollegialitet.

Etter min mening var *auctoritas* bevisst vagt. Det var et umulig regnestykke å finne ut hvordan Augustus' akkumulative *potestas* var, og det tjente ikke keiseren å innrømme hvor stor denne var. Langt bedre var det å late som at *potestas* var oppdelt og knyttet til de enkelte embeter, mens alt det resterende var «kun» *auctoritas* – som kunne dekke alt den makt som det ikke passet å forklare. Det er klart at *auctoritas* antakelig utgjorde en del av keiserens makter, som den også gjorde for en del mektige senatorer i republikken. Det er kanskje imidlertid ikke like lett å avgjøre hvor *auctoritas* sluttet og hvor *potestas* begynte. Det er

¹⁶⁷ Brunt 1984: 424

¹⁶⁸ Liv. 2. 1.; 4. 24.; Sal. Cat. 6. 7.

definitivt en mulighet for at senere keisere som utøvde stor *auctoritas* hadde lettere for å regjere vellykket, enn de som måtte utøve makten gjennom *potestas* alene.

Det å kunne knytte sine etterkommere til *tribunicia potestas* var etter min mening en av grunnene til at det var nyttig for Augustus å få denne makten. Selv om han allerede hadde blitt gitt *sacrosanctitas* og hadde betydelig *auctoritas* var det bedre å kunne knytte dem til et konsept som kunne forstås, og så knytte andre til. Derfor var idéen om å telle sine år etter hvor lenge han hadde hatt *tribunicia potestas* en måte å konkretisere makten på slik at den var lettere arvbar. Det er en interessant balansegang, den måtte være vag nok til at den ikke var for lik et embete, og derfor direkte urepublikansk å ha i uendelighet, men også konkret nok til at det betydde noe dersom han skulle knytte sine tenkte arvinger til den.

Det kan virke som om *auctoritas* er den sikreste måten å skaffe seg selv atter mer *auctoritas*. Ved at keiserens kandidater ble foretrukket til embeter, takket være hans *auctoritas*, er det utvilsomt at jo flere medlemmer av senatet og blant embetsmennene som har plassen sin takket være keiseren, ville det ytterligere øke hans *auctoritas*.

Basert på kildene vi diskuterte i 2.3., gir det liten mening å hevde at «ingen» forsto at det romerske styresettet forandret seg. Hvorvidt de kunne sette ord på dette og hvorvidt det sammenfatter med de begrepene historien senere har laget, er imidlertid et annet spørsmål. Det var viktig for Augustus, uansett hva som var intensjonene bak, at hans styre fremsto så republikansk som mulig. Det skulle ikke være mulig å påstå at han hadde makt som overskred det som han i teorien skulle ha kunnet samle seg under den gamle republikken.

For Tiberius' del, mener jeg at han hadde republikanske sympatier, og til en eller annen grad ikke ønsket seg prinsipatet som ble gitt ham. Selv om det kan hevdes at alle «bevis» på hans motforestillinger egentlig kun var hans forsøk på å etterligne Augustus' påtatte moderasjon, så mener jeg at han dro det for langt til å kun være falsk moderasjon. Selv etter hans Drusus', sønnens, død, skrev Tacitus om Tiberius at han: «kom tilbake til sitt ørkesløse og ofte spottende snakk om å gi fra seg styret av staten og la konsulene eller en eller annen overta det,

tok han også bort tiltroen til det ekte og anstendige i sine uttalelser.»¹⁶⁹ At Tiberius etter så mange år i makten, og i denne anledningen, igjen skulle håne senatorene med falske intensjoner om å gi fra seg makten, regner jeg som lite sannsynlig. At han senere trekker seg tilbake fra det offentlige liv og reiser til Capri, hvor han blir livet ut, regner jeg som et ytterligere bevis på at han ønsket seg bort fra prinsipatet.

¹⁶⁹ Tac. *Ann.* 4. 9.

3 Republikanisme og senatorklasse

Republikkens fremste menn var medlemmene av senatet. Det er klart vi må se på senatets posisjon i principatet for å tilnærme oss spørsmålet om det fortsatt eksisterte republikanisme. Derfor skal vi i dette kapitlet se på hvilken innflytelse og makt senatet hadde i dette nye systemet. Derfor blir det relevant å ikke bare se på denne klassens holdninger til republikanisme som ideologi, styresystem og symboler, men også til hvilken grad deres makt og innflytelse kan sammenlignes med den de hadde i republikken.

3.1 Medlemskap av senatet

Etter ferdig periode tjent som *questor* kunne man være medlem av senatet. Det skulle imidlertid være visse krav for å kunne stille. I republikkens dager var militærtjeneste en nødvendighet, sammen med formuekravet til ridderklassen, som var firehundretusen sestertier.¹⁷⁰ Augustus tillot borgere med en formue verdt minst firehundretusen sestertier å stille til magistervalg, så lenge de også oppfylte lovene som tillot å inneha verv. Dette skal ha vært i ca. 18 fvt, men Dio forteller at formuekravet senere økte til en million.¹⁷¹ På Tiberius' tid får vi antydning at dette vedvarte, da Tiberius skjenket en million sestertier til en tidligere *praetor* som mente han ikke lengre fortjente plassen sin i senatet.¹⁷² Augustus selv skal også ha gitt de som «fortjente» det mellomlegget for å sitte i senatet dersom formuen ikke var tilstrekkelig.¹⁷³ Den tidligere summen på firehundretusen var kun ment midlertidig, ifølge Dio, fordi den ble satt grunnet den relativt lavere formuen som kom som naturlig følge av borgerkrigene.¹⁷⁴

¹⁷⁰ Talbert 1984: 10

¹⁷¹ Dio 54. 17. 3

¹⁷² Tac. *Ann.* 1. 75

¹⁷³ Dio 54. 17. 4

¹⁷⁴ Dio 54. 26. 3

Dio forteller at grunnet dette formuekrave, var det langt færre som ble senatorer. Sønner og barnebarn av senatorer hadde ikke den formuen som trengtes, og mer til, de som allerede var oppført på lister for å bli tilgjengelig for senatet argumenterte for at de ikke møtte de nødvendige kravene.¹⁷⁵ I underkant av et århundre senere nevner Plinius den yngre i ett av sine brev at Macrinus, en ledende ridder, ikke ønsket å nå høyere.¹⁷⁶ For å svare på senatormangelen bestemte senatet, siden Augustus ikke var i byen på dette tidspunktet, at riddere skulle velges til *vigintiviri*, som et av de kvalifiserende embetene for medlemskap av senatet.¹⁷⁷ Augustus gjorde det også lettere for senatorsønner å selv bli medlem av senatet, ved å tillate dem å ikle seg den lilla stripen på togaen så snart de var blitt voksen. De kunne også bivåne senatsmøtene sammen med sin far. Videre fikk de større ansvar i militærvesenet.¹⁷⁸

3.1.1 Valg

I den romerske republikken kunne de ulike magistrater velges av «folket» på bakgrunn av de ulike folkeforsamlingene. Hvordan fungerte så dette i keisertiden? Augustus lot folkeforsamlingene stå for embetsvalgene, slik de hadde gjort under republikken. Først i år 14 e.v.t. overførte Tiberius dette ansvaret til senatet, som endelig skulle få «slippe» å nedverdige seg til å bestikke alle de andre.¹⁷⁹

Det kan se ut til at keiseren hadde den endelige makten til å utpeke kandidater, dersom han skulle ønske det. I hvert fall dersom vi leser kodifiseringen av keiserens rolle under Vespasian, hvor mye av ordlyden virker på å hinte om at den nedtegner presedens fra keiserne i det julio-claudianske dynasti:

¹⁷⁵ Dio 54. 26. 3 – 4

¹⁷⁶ Plin. *Ep.* 1. 14

¹⁷⁷ Dio 54. 26. 5

¹⁷⁸ Suet. *Aug.* 38

¹⁷⁹ Tac. *Ann.* 1. 15

Og at det ved alle valg skal tas særlig hensyn til de kandidatene til et embete, et myndighetsområde, imperium eller en hvilken som helst annen oppgave, som han har anbefalt til det romerske senat og folk, eller har gitt og lovet sin stemme.¹⁸⁰

Så lenge keiseren ønsker å anbefale noens kandidatur vil altså disse bli prioritert til de aktuelle stillingene. Slik var i hvert fall ordlyden da Vespasian forsøkte å definere keiserens makter. At disse var et forsøk på å skrive ned slik det fungerte hos de tidligere keiserne kan vi tyde av de stadige henvisningene i inskripsjonene til «at han skal ha retten, slik den guddommeliggjorte Augustus og Tiberius Julius Caesar Augustus og Tiberius Claudius Caesar Augustus Germanicus hadde [...]».¹⁸¹ Slik skulle det i det minste være i teorien, men var det slik det foregikk i praksis? Fra flere av Plinius brev kan vi ane keiserens rolle i denne prosessen. «Jeg oppnådde for Sextus [Erucius Clarus] hos vår keiser den brede stripen på tunikaen – senatorrang som kvestor.»¹⁸² I år 17, skal vi tro Tacitus, kan vi lese at senatet sto for valget av en ny *praetor* da Vipstanus Gallus hadde dødd. Til tross for debatt, påsto Tacitus at valget falt på favoritten til Germanicus og Drusus grunnet deres innflytelse som medlemmer av keiserfamilien.¹⁸³

Tacitus vegrer seg for å spekulere i hvordan konsulvalg foregikk under Tiberius. Det er forskjellige opplysninger mellom historikerne samt Tiberius egne taler, ifølge Tacitus som har tilgang på dette tapte materialet. Det er tydelig at makten er hos Tiberius; ved noen anledninger skildrer han kandidatene uten navn, men med en slik beskrivelse at det blir forstått hvem det er snakk om.¹⁸⁴

Plinius kan gi oss en viss ide om hvordan valgprosessen foregikk. I et brev til en Maesius Maximus diskuterer Plinius politikk for å ifølge ham selv å bryte med den hverdagslige korrespondansen og for å ikke forsømme snakk om den offentlige sfæren. I kontrast til sin

¹⁸⁰ *Lex de Imperio Vespasiani*, oversatt av Mæhle, I. B.

¹⁸¹ *Lex de Imperio Vespasiani*, oversatt av Mæhle, I. B.

¹⁸² Plin. *Ep.* 2. 9. Oversatt av Berg, M. H. Se også Plin. *Ep.* 1. 14;

¹⁸³ Tac. *Ann.* 2. 51.

¹⁸⁴ Tac. *Ann.* 1. 81.

egen samtids angivelige kaotiske valgprosess, forteller han om noen generasjoner tilbake sin beherskede og rolige prosess:

Når navnet på kandidaten var ropt opp, fulgte den største stillhet. Han talte selv for seg, gjennomgikk sin løpebane, gav som vidner og referanser enten ham som han hadde gjort krigstjeneste under, eller ham som han hadde vært kvestor hos, eller begge. Hvis han kunne, føyde han også til noen av dem som virket for hans valg. Disse talte med tyngde og få ord. Dette var mer virksomt enn bønner. Undertiden klandret kandidaten sin konkurrents herkomst, alder eller også hans moral. Senatet lyttet med kritisk alvor. Slik gjorde de seg gjeldende, de som fortjente det – oftere enn de innflydelsesrike.¹⁸⁵

Om sin egen samtid fortalte Plinius at de høylytte tilropene fra tilhørerne gjorde prosessen så kaotisk at de gikk over til hemmelig avstemning, som han vedgikk fungerte. Han spådde imidlertid at det ville være kortvarig, ettersom noen nok ville finne måte å utnytte denne formen for avstemning.¹⁸⁶ I et senere brev finner vi ut av spådommen viste seg å stemme, da Plinius virket sjokkert over tullede innskrivninger på stemmesedlene.¹⁸⁷

Dersom det ikke var nok som kunne stille fra senatorstanden, kunne Augustus finne noen blant ridderklassen som kunne stille til valg ved tribunatet. De fikk da muligheten til å velge hvilken klasse de ville tilhøre etterpå.¹⁸⁸ Dio beskriver samme situasjon, og forklarer at mangelen på kandidater fra senatorklassen skyldes at stillingen ikke lenger har noen makt. Videre skriver han at de sittende tribuner må velge mellom riddere som bør ha en formue på minst en million sestertier.¹⁸⁹ Som vi tidligere så ved valget av *vigintiviri*-embetene, så er

¹⁸⁵ Plin. *Ep.* 3. 20. Oversatt av Berg, M. H.

¹⁸⁶ Plin. *Ep.* 3. 20

¹⁸⁷ Plin. *Ep.* 4. 25

¹⁸⁸ Suet. *Aug.* 40

¹⁸⁹ Dio 54. 30. 2

dette sannsynligvis tiltak foretatt i den prekære situasjonen etter borgerkrigene, og det er gjerne vanskelig å regne med at dette ble en generell regel utover i keisertiden.

3.1.2 *Cursus honorum* i keisertiden

Som vi var inne på, måtte ethvert medlem av senatet først begynne i et magistrat, hvor den første man var kvalifisert for var *quaestor*. Denne hadde imidlertid aldersbegrensning, og yngre potensielle senatorer måtte begynne i *Vigintiviri*. Disse var en gruppe med tjue administrative embeter som inkluderte tre ledere av krimrettssaker; tre som administrerte over myntproduksjon; fire hadde oversyn over bygatene; og ti som skulle være medlem i *centumviri*, domstolene med myndighet over eiendom og sivilrett.¹⁹⁰ Militærtjeneste var fremdeles en vanlig del av det politiske løpet. Suetonius skriver at under Augustus fikk unge senatorsønner lederansvar for hele kavaleriavdelinger i tillegg til det vanlige militærtribunatet.¹⁹¹ Blant militærtribuner var det også flere av ridderklassen.¹⁹²

Det er imidlertid vanskelig å se en klar linje fra embetene i *vigintiviri* og hvorvidt militærstillingene burde foregå før, under eller etter dette. Det er heller ingenting som tilsier at begge disse erfaringene er nødvendige, men kanskje det gir to forskjellige innganger til senatet? Til tross for at senatet tidlig i Augustus styre la opp til at riddere skulle velges ut til *vigintiviri*, så ville disse stillingene senere ifølge Talbert bli bestående av nesten kun senatorklassen.¹⁹³

Ut fra dette kan vi tolke at senatets bestemmelse av å velge riddere til disse embeter kanskje var et midlertidig grep, for å bukte med det lave antallet som kunne bli senatorer på denne tiden. Om det ikke var tenkt å være midlertidig, ble det likevel den praktiske konsekvensen. Hvis vi kan tolke ut fra denne passasjen hos Dio at det er senatet som valgte medlemmene av *vigintiviri*, så er det naturlig at de velger sine egne sønner til disse posisjonene. Var det

¹⁹⁰ Dio 54. 26. 6

¹⁹¹ Suet. *Aug.* 38

¹⁹² Dio 53. 15. 2

¹⁹³ Talbert 1984: 13

imidlertid senatet som valgte disse embetene i en tid hvor folkeforsamlingene hadde valgmakten? Kanskje er det en unøyaktighet hos Dio, en kortvei for han eller hans kilder til å beskrive hendelsene her, eller kanskje var valget av disse stillingene i senatets myndighet før 14 e.v.t. (da Tiberius ga senatet all valgmyndighet)? Uansett, kan vi tenke oss følgende: Senatet hadde muligheten til å velge medlemmene av *vigintiviri*, enten fra 14 e.v.t. sammen med de andre embetsvalgene, eller fra tidligere av. Det spiller kanskje liten rolle for denne diskusjonen, men det er verdt å nevne. Uansett så vil veien via *vigintiviri* vises å være forbeholdt senatorklassen, og kanskje er det derfor lettere for ambisiøse riddere å bli senatorer gjennom det militære? Under Domitians styre, en stund senere, skal Dio ha beskrevet en ung mann som tjente som militærtribun i det håpet om å da kunne bli et medlem av senatet.¹⁹⁴ Dersom kravet om å tjene som *vigintiviri* var absolutt for å kunne stille som *quaestor*, ville det i så fall vært få riddere som kunne stille til denne posisjonen. Senatet ble forespurt om Germanicus' sønn, Nero, kunne få stille til *quaestor*-valg fem år før tiden, og hoppe over stillingen som *vigintiviri*.¹⁹⁵ Dersom et medlem av keiserfamilien må forspørre senatet om å få hoppe over en påkrevd stilling kan vi nok regne med at denne stillingen var obligatorisk. På den annen side var Nero (ikke til å forveksles med den senere keiseren) akkurat blitt voksen, og det nevnes ingenting om eventuell militærerfaring. Dessuten fikk en hel del medlemmer av keiserfamilien magistrater før de burde etter skikk og ute av ordinær rekkefølge, så et godt eksempel til vanlig prosedyre var de ikke. Så vi kan ikke påstå at en ridder *ikke* kunne stille (eller en senatorsønn som ikke var blitt valgt til *vigintiviri*) som *quaestor*-kandidat dersom de hadde erfaring fra militærtribun og lignende befal.

3.2 Senatets makt og innflytelse

3.2.1 Delingen av provinser mellom keiser og senat

Dersom denne oppdelingen var viktig for å understreke at senatet fortsatt beholdt mye av sin makt, så er det kanskje merkelig at Augustus ikke nevner den i *Res Gestae*, hvor han ellers

¹⁹⁴ Dio 67. 11. 4

¹⁹⁵ Tac. *Ann.* 3. 29

gjør et poeng ut av å understreke sin respekt for republikanisme. Vår eneste samtidige kilde, Velleius, hadde heller ingenting å fortelle om dette. De kildene vi har er Strabon¹⁹⁶, Suetonius¹⁹⁷ og Dio Cassius¹⁹⁸. Ifølge Millar var det tradisjonelle synet på denne fordelingen at det fantes to separate hierarkier, hvor legater kun var keiserens representanter og prokonsuler var under senatets ansvar.¹⁹⁹ Det gir mer mening, ifølge Millar, å si at senatsprovincene heller var «folkets» provinser, ettersom det var det Augustus ønsket å formidle²⁰⁰.

Vi har allerede diskutert denne delingen i 2.2.3., hvor vi fant ut at selv om det eksisterte en deling, fantes det ifølge Millar få bevis på at administrasjonen fungerte slik. Kanskje er det vanskelig å beskrive det som en reell fordeling av makt. Keiseren kunne lett ta denne makten tilbake, som Caligula gjorde da han fryktet prokonsulen i Afrika.²⁰¹

Vi kan se at under Nero virket det tydelig at det er keiseren som er den reelle herskeren. Hvorfor ellers skulle han meddele senatet som ny *princeps* at han skulle la senatet beholde sin gamle myndighet, og ingen avgjørelse skulle tas i hoffet bak palassmurene. Tacitus forteller så at de for en periode kunne bestemme for seg selv.²⁰²

3.3 Motstand mot keiseren

En annen måte vi kan lete etter republikanisme i denne perioden, er ved å se på eventuell misnøye ved prinsipatet og hvorvidt dette skyldtes republikansk ideologi. Det er dette som er et av hovedargumentene til Wilkinson i hans *Republicanism during the early Roman Empire*,

¹⁹⁶ Strabon 17. 3. 25.

¹⁹⁷ Suet. *Aug.* 47

¹⁹⁸ Dio 53. 12. 2 – 3.

¹⁹⁹ Millar 2002a: 273

²⁰⁰ Millar 2002a: 315

²⁰¹ Tac. *Hist.* 4. 48

²⁰² Tac. *Ann.* 13. 4

hvor én av bokens to hoveddeler omhandler motstand mot regimet. Hvorvidt mostanden var republikansk er ikke alltid lett å avgjøre, da dette vel så gjerne kan være...

Den tydeligste republikanske motstanden mot prinsipatet var under Tiberius styringstid, og var fra Cremutius Cordus. Ifølge Tacitus ble han anklaget for å ha skrevet beundrende om de som hadde drept Cæsar. Cassius skal til og med ha blitt omtalt som «den siste romer». I forsvarstalen sin kunne Cordus meddele at Livius, den kjente historieskriveren, hadde blitt kalt «pompeianer», i angivelig vennskapelighet av Augustus, for sin lovprising av Gnæus Pompeius.²⁰³ Husk at Pompeius var Cæsars rival, og dersom man kan anse Cæsar som prinsipatets forløper, må også Pompeius på samme måte være prinsipatets motstander. Likevel, mostander av Cæsars diktatur, og i forlengelse Augustus' principat, var ikke nødvendigvis det samme som en god republikaner. Tross alt gjorde Augustus sitt ytterste for å være så republikansk som mulig, og kanskje følte han seg ikke truet av en «pompeianer». Cordus legger til at Livius omtaler de samme personer som ham, også rosende og uten å spesifisere deres svik. Både Cæsar og Augustus, fortalte han, tålte svært bitre omtalelser fra flere, og la til det ikke så subtile sticket: «For det man gir en god dag i, går i glemmeboken; men blir man sint, da synes man å innrømme at man har følt seg truffet.»²⁰⁴

Tacitus nevner i samme kapittel at anklagerne var klienter av Sejanus, Tiberius' pretorianerprefekt. Dio skrev at Cordus uoverensstemmelse med Sejanus var den direkte årsaken til rettsforfølgelsen, og antydte at den positive skildringen av Brutus og Cassius kun var et påskudd. Augustus hadde selv, som Dio skrev, lest Cordus' historie, som lenge hadde vært utgitt.²⁰⁵ Vi kan med rimelighet anta at Cordus skrev historie med enten republikansk ideologisk bakgrunn eller i det minste med en beundring for republikanisme. Det som likevel kan være vanskeligere å hevde var at han ble forfulgt på grunn av dette. Som kildene nevner var den uttalte grunnen hans beundrende ord for de som kriget mot prinsipatets fødsel. Likevel kan det ikke ignoreres at det var et påskudd fra Sejanus og hans følgesvenner, som på dette punktet forfulgte svært mange. Det nevnes ikke i kildene hvorfor Sejanus ønsket å fjerne

²⁰³ Tac. *Ann.* 4. 34

²⁰⁴ Tac. *Ann.* 4. 34. Oversatt av Mørland, H.

²⁰⁵ Dio 57. 24. 2 – 3

Cordus, så det finnes lite verdi i å spekulere. Dio nevnte likevel²⁰⁶ at Cordus var gammel og hadde levd klandreløst. Sistnevnte kom nok an på enhver subjektive mening og kan være vanskelig å gå god for.

Hva Cordus selv sa i sitt forsvar må vi imidlertid ikke glemme. Det kan virke som han mente han delte en felles ideologi med Brutus og Cassius da han sa at: «Ettertiden gir enhver av oss den ære som tilkommer ham. Og hvis en dom nå rammer meg, da vil det ikke mangle på folk som vil minnes ikke bare Cassius og Brutus, men også meg.» Ved å sidestille sin egen skjebne som en martyrdom på linje med Cassius og Brutus er det tydelig at Cordus selv antar at det er innholdet i tekstene hans som var grunnen for rettsforfølgelsen og kanskje ikke noe personlig mellom han og Sejanus. Sistnevnte utelukkes heller ikke av førstnevnte, siden det er tydelig fra alle kildene at det i det minste var uenigheter mellom de to. Kildene er også samstemte i at Sejanus hadde en stor rolle i Cordus' rettsforfølgelse. Det vi ikke vet er hva denne konflikten gikk ut på. Kanskje var det Cordus' republikanske tendenser som Sejanus oppfattet som truende for sin egen posisjon, eller kanskje han ønsket å demonstrere at republikanismens tid var over. Akkurat hva konkret disse grunnene var, og hvorfor akkurat på dette tidspunktet da det ikke hadde blitt rettsforfulgt tidligere, blir umulig for oss å besvare på grunnlag av kildene. Tacitus vedgår likevel, til tross for at han antydte Sejanus' renkespill, at det ble forsøkt å dempe minnet om Cordus, men at dette ikke var vellykket og isteden virket mot sin hensikt.²⁰⁷

Ifølge Wilkinson hyllet ikke Cordus bare en republikanisme, men han skilte den spesifikt fra styret til Tiberius og hans samtid ved å spesifikt knytte den til tiden før Cæsar. Mer til, understreket han, ignorerte Cordus forskjellen på det å beundre Pompeius og spesifikk støtte for republikanske tradisjoner. Det ble en forskjell mellom å være «pompeianer», som heller kunne hevdes å være en alternativ *princeps*, en å være en «catonianer», hvor Cato kom til å representere republikanismens idealer.²⁰⁸ Wilkinson hevder at det faktum at Cordus' skrifter ble sensurert og brent i seg selv indikerer at det var snakk om en ideologi som vokste fram, og sammenligner med det tjuende århundrets totalitære regimer: «The banning/ burning of books

²⁰⁶ Dio 57. 24. 2

²⁰⁷ Tac. Ann. 4. 35

²⁰⁸ Wilkinson 2012: 41 – 42

is always ideological». ²⁰⁹ Wilkinson har et poeng, og en rimelig bruk av Ockhams barberkniv tilsier at brenning av bøker og forfølgelsen av en mann med regimekritiske meninger ble forfulgt nettopp på grunn av disse meningene. Det eneste rimelige motargumentet må da være at Sejanus, eller Tiberius til den grad han var involvert i dette konkrete tilfellet, bevisst brukte dette som påskudd for ellers personlige årsaker. Dette kan likevel bare nevnes som teoretiske muligheter, da det blir høyst spekulativt.

I denne tidlige fasen av prinsipatet påpeker Wilkinson at det fantes folk som åpent motsatte seg makten ved å påpeke dets likheter med monarkiet, mens atter andre, som Piso-familien, latet som de fremdeles levde i republikken samtidig som de var alliert med keiseren. ²¹⁰

3.4 Kan vi spore republikanisme i kildene?

Det er ikke vanskelig å se for seg at ettersom republikkens tid blir fjernere, og romerne opplever flere keisere på godt og vondt, at en idé om systemet slik det var i gode, gamle dager brer om seg. Selv om Tacitus nok hadde tilgang på mange bøker og senatsprotokoller som kunne fortelle om republikken, er det mulig at Tacitus' konsept var annerledes enn hva det faktisk var. Ifølge Fergus Millar var romerske beskrivelser av egne politiske systemer gjennomtrengt av ideologi og rettferdiggjøring, og som regel rettet mot fortiden. ²¹¹ Kan Tacitus for eksempel ha brukt Livius' historie for sitt bilde av republikken? Riktignok har Livius hatt stor innflytelse på bildet av republikken i moderne tankesett, ²¹² men vil Tacitus ha satt sin lit til den ettersom den ble skrevet under Augustus? Uten at vi kan trekke noen endelige konklusjoner ut fra dette, kan det tydes ut fra Tacitus' benevnelse av Livius i *Annales* at han kan ha ansett ham som sannferdig, til tross for sitt vennskap med Augustus. ²¹³ Måten Tacitus leser sine kilder for republikken kan i alle fall ha blitt farget av hans egne erfaringer med principatet, samt hans analyse av senatorklassen under prinsipatet.

²⁰⁹ Wilkinson 2012: 43

²¹⁰ Wilkinson 2012: 50

²¹¹ Millar 2002: 1

²¹² Millar 2002: 1?

²¹³ Tac. *Ann.* 4. 34.

Tacitus påstår aldri selv at han forfekter en republikansk ideologi, eller direkte fremstiller seg selv som en forkjemper for den gamle republikken. Jeg velger likevel å gi ham en slik ideologi, men kun på den betingelse at jeg redegjør for hvorfor jeg tilegner hans meninger en republikanisme. For å videre danne et bilde av republikansk ideologi hos Tacitus, kan vi også se nærmere på perspektivet han hadde på herskerne. Grunnen til at jeg velger å kalle hans «motstand mot keisernes tyranni» for republikanisme, behøver forklaring. For det første er betydningen til republikk i denne konteksten ikke til å forveksles med den moderne. Selv om jeg allerede har klargjort dette i min definisjon av republikanisme, mener jeg at det er lurt å understreke dette. Dersom jeg påstår at Tacitus' motforestillinger mot prinsipatet skyldes en iboende republikanisme, kan en slå tilbake med påstanden om at den romerske republikken var et oligarki, og på den måten var et tyranni av et mindretall over de fleste. Mer til, ville midlertidige diktatorer, triumviratorer og andre med tilstrekkelig *imperium* i republikken potensielt være ganske tyranniske. Dette vedgår jeg fullt ut, og siden vi kan vedgå at heller ikke den romerske republikken var et egalitært frihetsprosjekt for alle sfærer, kan vi faktisk si at en som lenger tilbake til denne republikken er en republikaner. Grunnen til at jeg greier ut om dette, er fordi det kan være lett for en moderne leser å tro at prinsipatets motsetning er «frihet» eller «ikke-tyranni». For de «fleste» derimot, er det ett type oligarki byttet ut for et annet; fra de republikanske senatorfamiliene til keiseren og hans hoff og byråkrati. Altså vil jeg påstå at Tacitus er en republikaner, fordi han tydelig fordømmer keiserne, og lengter tilbake til tiden før keiserne; en tid hvor romerske adelsfamilier regjerte.

Vi kan imidlertid også utgreie en republikansk ideologi fra Tacitus uten å tilegne den ham. Det kan se ut til at i den første tiden etter prinsipatets tilblivelse at republikanisme levde i beste velgående. Drusus, Tiberius bror, skal visst ha hatt motforestillinger mot prinsipatet, skal vi tro Tacitus. Han forteller om en forventning blant «folket» om at Drusus ønsket å gi dem friheten tilbake. Germanicus, Drusus' sønn, var ansett for å være av det samme sinnelag.²¹⁴ At disse da ønsket «frihet», kan hinte om eksistensen av en republikanisme. Suetonius nevner også Drusus' republikanisme: «Nor did he ever conceal the fact that, if it were in his power, he would restore the old republic».²¹⁵ Drusus skal også ha sendt Tiberius

²¹⁴ Tac. *Ann.* 1. 33.

²¹⁵ Suet. *Cl.* 1.

brev hvor det skal ha blitt foreslått å overbevise Augustus om å gjeninnføre «frihet».²¹⁶

Hvorvidt Drusus eller Germanicus faktisk var republikanere eller om folk kun anså dem som dette er ikke viktig. At to medlemmer av den imperialistiske familien anses som republikanere viser at republikanske ideer uansett var i omløp, at noen i det minste brukte disse personene som et ideologisk samlingspunkt.

3.5 Delkonklusjon

Vi kan nå med rimelighet anta at senatet stemte på magistrater, men måtte ta hensyn til keiserens anbefalinger. Dersom keiseren ikke anbefalte, eller dersom han ikke anbefalte til alle de ledige stillingene, kan de da muligens ha vært rom for senatorisk innflytelse. Som vi så, mente Plinius at han hadde skaffet en annen, via keiseren, et *quaestor*-embete. Hvorvidt Plinius overvurderer sin egen rolle er imidlertid uvisst. Hadde folkeforsamlingene noen rolle i denne perioden? Kanskje hadde ikke folkeforsamlingene lengre makt, men det kan se ut til at etter at valget var gjort, fikk de kandidatene for seg for «godkjenning».²¹⁷ Denne resten av republikansk skikk var i så fall ivaretatt symbolsk, om ikke på noen praktiske måter.

Dersom det var en deling mellom senat- og keiserprovinser, kunne vi hevde at en republikansk struktur fremdeles eksisterte i form av betydelig senatsautoritet i halve det romerske riket. Isteden kan det virke som at denne fordelingen var noe overdrevet. Dersom keiseren hadde *maius imperium*, ville ikke dette likevel gitt ham mulighet til å gripe inn også i senatsprovinser? Et annet problem med denne inndelingen er det tynne kildegrunnlaget.

²¹⁶ Suet. *Tib.* 50

²¹⁷ Dio 58. 20. 4

4 Republikanisme og folket

Dette kapitlet skal forsøke å identifisere meningene blant resten av det romerske folket. Hvem er det vi snakker om når vi bruker begreene *plebs*, folk, massene eller de lavere klasser? «Folket» eller massene var verken homogen eller handlet unisont.²¹⁸ Det gjør i seg selv denne diskusjonen vanskelig. Forsøket er likevel verdt det. Det ville vært forsømmelse å diskutere republikanisme uten å prøve å finne holdningen til den største andelen av samfunnet. Kanskje høster diskusjonen ingen konklusjon, men muligens finner vi på veien noen poenger som i det minste kan hjelpe oss å nyansere. For å unngå forvirring med ordet plebeier, som hadde vel så mange medlemmer blant eliten som blant de lavere sjiktene, skal vi unngå å bruke betegnelsen *plebs*. Når vi videre bruker betegnelsen «folk» eller «folket», er det med den forståelsen at vi ikke snakker om en homogen gruppe. Siden kildene omtaler dem som en enhet, med betegnelser lik «mengde», «mobbe» eller «pøbel»,²¹⁹ gjør det arbeidet vanskelig for oss å kunne gjøre noe annet enn å omtale dem som en enhet.

Innledningsvis skal vi prøve å identifisere en mentalitet hos folket. Ifølge Yakobson ble romerske borgere opplært og «trent» til å respektere senatets autoritet, å lystre adelen, respektere *mos maiorum* og i tillegg tro på ideen at staten var i trygge hender så lenge den ble ledet av etterkommerne av de som hadde gjort den stor i første omgang.²²⁰ Skal vi tro Yakobson her, så var folket nærmest kondisjonert til å bruke republikanisme som målestokk. Det gir et manipulativt preg, som henter om at de egentlig kun var værhaner for den romerske elites politiske vindkast. Dersom vi imidlertid vurderer de populistiske politikerne som skal ha «manipulert» folket, viser North til at det er en fare ved å påstå at saker forfektet av populistisk elite kun handlet om deres egne interesser. Man må se på hvorfor populistisk faktisk fronter disse sakene, mener han, og hvorfor de så fikk stemmer.²²¹ Med andre ord: Ja,

²¹⁸ Gruen 1974: 365

²¹⁹ Gruen 1974: 358

²²⁰ Yakobson 2010: 284

²²¹ North 1990: 9 – 10

en ambisiøs politiker kan ha mange mål, men konkrete forslag og agendaer han fører blir utført fordi disse har en appell hos folket.

Folket er målet for offentlige taler, seremonier og monumenter, viser Yakobson, som samsvarer med synet til North. Uavhengig av eventuelle baktanker, når politikere hyllet folket, deres makt og deres frihet, bidro det til å instruere folkets forestilling om seg selv, ifølge Yakobson.²²² Det blir som å konstant berømme en person for sin fine sangstemme. Blir man atter fortalt at en har en vakker sangstemme, vil dette til slutt feste seg og bli en del av selvbildet. Slik ble det nok også for folkemengden i Roma; dersom politikere konstant nevnte i talene sine folkets iboende makt og frihet så ble nok dette også en del av deres selvforståelse. Samme logikk kan vi også prøve å overføre til det tidlige prinsipatet. Når våre kilder gjenforteller oss en tale eller appell til folket, der taleren beskriver folkets natur eller karakter, kan vi regne med at det var korrekt. For hvem står vel foran en folkemasse og taler om dem og kommer med åpenbare løgner. Reaksjonene på dette ville nok vært påfallende nok til at kilder kunne ha ønsket å nevne disse.

Ifølge Gruen hadde ikke folket noen felles interesse, og en stor andel var klienter for adelen likevel.²²³ Han kan imidlertid kun vise til elitens egne kilder, som Cicero. Ikke lenge etter, i sin beskrivelse om den nye oppbygningen av den romerske hæren, skriver Gruen at den nå var fylt med fattigere lavklasseromere, som delvis var motivert av økonomisk ulikhet og personlig vinning.²²⁴ Det høres ut for meg som at den måten vi da kan vite at det massene uttrykte seg var gjennom medlemskap i legioner med lojalitet til hærføreren som kunne sikre dem et levebrød og en god pensjon.

Yakobson påstår,²²⁵ at selv mot slutten av republikken da folkeforsamlingene ble flittigere brukt, ble også det demokratiske aspektet mindre da det ble tydelig hvor lite representativt det var blant de som møtte opp og stemte.

²²² Yakobson 2010: 285 - 286

²²³ Gruen 1974: 365

²²⁴ Gruen 1974: 366

²²⁵ 2010: 283

Det er hvem som helst i en folkeforsamling ikke kunne fremstille et forslag, men måtte gjøres at tribuner eller høyere magistrater, satte selvsagt en begrensning på folkets politiske påvirkning.²²⁶

4.1 Hvilke kilder har vi til «vanlige folk»?

Det er dessverre en gang slik at vanlige folk sto for lite av de skriftlige kildene vi har igjen i dag. Og hvilke folk er det snakk om? Folk som bodde i Roma eller alle ikke-adelige i hele Romerriket? Vi vil først og fremst se på de som bodde i Roma, de som hadde eller ikke hadde en holdning til selve Romas republikanisme. Vi har til nå vært igjennom kapitler som allerede har diskutert folk som har bodd i Roma: Princeps og senatorklasse. Dette kapitlet skal ta for seg «resten». Folkene uten midler eller anseelse nok til å være en del av de andre klassene. Når vi videre diskuterer dem videre kommer jeg til å omtale dem som «massene» eller «folket», som vil være en lettere måte å si «vanlige folk» på, for å skille dem fra de av folket som var en del av de øvre sjiktene.

Da soldater gjorde mytteri like etter Augustus' død, finner vi en opplysning av en samtidig kilde som ikke er nevnt hos Tacitus eller de andre kildene. Ifølge Valleius Paternulus ønsket de opprørske soldatene i Germania og Illyricum å få nye hærførere, et nytt politisk system og en ny republikk.²²⁷ På denne tiden var hærene, som vi akkurat var inne på, fylt med fattige og folk som ellers ville sikre seg et godt levebrød. Med den oppbyggingen den romerske hæren hadde kan vi tenke oss at den til en viss grad representerte «folket», selv om vi har i bakhodet at den også inkluderte hjelpetropper og allierte. Kanskje kan disse meningene blant soldatene da hevdes å representere meningene til folket?

²²⁶ Yakobson 2010: 285.

²²⁷ Vell. 2. 125. 1. Oversettelsen fra Yardley & Barrett bruker ordet «state», mens den klassiske Loeb-versjonen oversatt av Shipley, F. W. (1924) bruker ordet «republic».

Ifølge North var det eneste uttrykket for folkets meninger kun å finne sammenheng med oligarkiets uenigheter.²²⁸ Med andre ord brukte eliten i Roma, folket for å avgjøre uenighet i deres politiske agendaer. Tiberius fratok folkeforsamlingene makten til å velge magistrater da han overtok makten, men dersom vi kan bruke samme logikk kan vi likevel prøve å fremstille en hypotese som kan hjelpe å belyse diskusjonen. Dersom vi i kildene våre finner konflikter mellom de ulike partene, som vi vet stort sett utelukkende handler om eliten, så kan vi prøve å identifisere folkemeningene rundt konflikten. Dersom folket favoriserte Germanicus over Tiberius, kan vi forsøke å se hva dette har å si for deres respektive holdninger til republikanisme. På den annen side kan konsekvensen ved denne logikken være at når Augustus og hans familie tok over Roma, var det ikke lengre noe elitekonkurranse. Kanskje kan vi isteden se hver keisers suksess til hvor godt de pleiet forholdet til folket.

4.1.1 Direkte eksempler av folkemeningen i kildene

Augustus forteller, ifølge Dio, at folket «overveldende» ønsket ham i førersetet.²²⁹ Året 22 f.v.t. skal ha vært plaget med flommer, epidemi og hungersnød. Dette i tillegg til angivelige jærtegn som lynnedslag, skal ha fått romerne til å tolke dette som straff for at Augustus ikke lengre var konsul.²³⁰ De iverksatte derfor drastiske tiltak; de tvinger senatet, med trusler om å brenne dem inne i møtelokalene, til å stemme over å gi Augustus diktatorposisjon og ansvar for kornforsyningen. Folkets press var så kraftig, at ifølge Dio var det, tross iherdige forsøk, eneste Augustus kunne gjøre var å blottlegge overkroppen.²³¹ Hos Suetonius får vi vite at Augustus gjorde dette mens han på sine knær tryglet folket om å ikke tvinge ham inn i denne rollen.²³² «Folket» er et bredt begrep, men det vi i det minste kan tolke fra Dios skildring er at det antakelig ikke inkluderte senatorer, ettersom de ble truet og tvunget.

I tiden etter attentatet på keiser Caligula, skal senatet ha vært i heftig debatt, hvor en god del ønsket å gjeninnføre den såkalte gamle friheten,²³³ en åpenbar henvisning til det vi kaller

²²⁸ North 1990: 18

²²⁹ Dio 53. 4. 2

²³⁰ Dio 54. 1. 1 – 2

²³¹ Dio 54. 1. 3 – 5

²³² Suet. *Aug.* 52

²³³ Suet. *Cal.* 60; Dio. 60. 1. 1.

republikanisme. Suetonius forteller oss imidlertid at folkemengden som samlet seg rundt senatshuset krevde en eneste mann som hersker, og flere skal ha navngitt Claudius.²³⁴ Dette forteller oss to ting: skal vi tro Suetonius, og hans kilder, skal i det minste den folkemengden til stede den dagen ha vist at de foretrakk prinsipatet; og for det andre, skal de ha vist en forstrekkelser av julio-claudianere, ved å spesifikt nevne Claudius.

Da Tiberius tok fra folket muligheten til å velge embetsmenn, skal de ikke ha klaget over dette. Ifølge Tacitus svarte de kun med «ørkesløst snakk»,²³⁵ hvordan vi nå enn skal tolke dette. Slik vi kan forstå dette, i og med at vi blir fortalt dette av senatoren Tacitus, som antakelig bygget dette på andre senatoriske kilder, var at disse hadde nok en nedsettende holdning om folket. Som vi kan lese i samme kapittel fra Tacitus var senatorene glad for at de endelig slapp å nedverdige seg til å smiske og bestikke allmuen. De klaget ikke sa ham, men det er verdt å se for seg om Tacitus, eller hans kilder, brukte særlig energi på å høre etter på hva allmuen sa. Det å kalle reaksjonen deres for «ørkesløst snakk», altså nytteløst og irrelevant, hinter oss om at hva de enn diskuterte var det neppe tatt seriøst av de øvre klassene. Det kan derfor virke som at folket hadde meninger om denne minkede makten, men våre kilder har ikke bragt dem videre. Kanskje brydde de seg ikke, da eller senere, fordi de fikk oppfylt visse andre behov vi snart skal diskutere, men det blir vanskelig å påstå noe definitivt. Caligula ga imidlertid retten til å velge embetsmenn tilbake til folket i sin regjeringstid, men folket engasjerte seg ikke da valgene de fikk presentert for seg var forutbestemt.²³⁶

4.1.2 Germanicus' popularitet

Absolutt alle lag av befolkningen skal ha elsket Germanicus, dersom vi skal tro Suetonius. Etter å ha slått ned på et opprør i Germania og var på vei tilbake, skal han ha blitt møtt på veien av «folket» uavhengig av alder, kjønn eller status.²³⁷

²³⁴ Suet. *Cl.* 10

²³⁵ Tac. *Ann.* 1. 15.

²³⁶ Dio 58. 20. 3 – 5.

²³⁷ Suet. *Cal.* 4

Det var også tydelig etter Germanicus' død at han var godt likt blant folket. Da rettsaken ble holdt i senatshuset, skal folket ha samlet seg utenfor og brølt i sinne og frykt for at Piso, anklaget for den unge generalens drap, skulle bli frikjent. De skal til og med ha tatt med seg statuer av Piso og slengt dem ned *Gemoniae*, en trapp fra Kapitol mot forum hvor henrettede pleide å bli kastet.²³⁸ Allerede da han ankom Roma fra Syria etter det angivelige drapet, skal Piso så vidt ha unngått å ha blitt revet i fillebiter av folket.²³⁹ Hvorfor folket reagerte slik på Germanicus' dør er interessant, og forhåpentligvis kan vi prøve å ane noen holdninger dersom vi undersøker dette nærmere. Tacitus skriver om Germanicus popularitet blant folket og at han er sønnen av den like populære Drusus, som folket angivelig forventet skulle gi dem friheten tilbake. Ifølge Tacitus hadde folket samme håp til hans sønn.²⁴⁰ Da det ble kjent i Roma at Germanicus hadde blitt syk, skal folket ha snakket i indignasjon om at disse folkelige sønnene av herskere²⁴¹ var blitt ryddet av veien, antakelig fordi de ville gi folket tilbake den gamle friheten.²⁴² Ifølge Suetonius gjorde Drusus ingen hemmelighet over at han ville forandre regjeringen tilbake til den gamle versjonen dersom han noen gang skulle få makten til dette.²⁴³ Hvor betydningsfullt dette var er imidlertid ikke sikkert. Rich mener at i og med at også Augustus hevdet å være republikansk og for «friheten», og at Drusus' kommentarer kan ha vært i tråd med disse. Han legger til at hans senere rykte for å være såpass republikansk kan ha bunnet i hans betydelige popularitet.²⁴⁴ Levick på sin side mente at, sammen med det faktum at Drusus prøvde å anskaffe seg *spolia opima*, såkalte krigsbytte fra fiendtlige generaler, at Drusus prøvde å direkte utfordre Augustus.²⁴⁵ Viktigheten av hva de ulike karakterene faktisk ville, blir avfeid av Wilkinson, som hevder at det interessante var at de senere kildene så på disse begivenhetene med et republikansk perspektiv og med den oppfattelsen at republikanisme var ønskelig.²⁴⁶ Denne oppfattelsen deler jeg, ettersom det også er relevant for min egen søken. Det vi i det minste kan slå fast er at hos Suetonius og Tacitus, som levde samtidig, fantes det en oppfatning av at republikanske tanker fremdeles

²³⁸ Tac. *Ann.* 3. 14

²³⁹ Suet. *Cal.* 2.

²⁴⁰ Tac. *Ann.* 1. 33.

²⁴¹ Drusus og hans sønn Germanicus.

²⁴² Tac. *Ann.* 2. 82.

²⁴³ Suet. *Cl.* 1

²⁴⁴ Rich 1999: 544

²⁴⁵ Levick 1976: 34 via Wilkinson 2012: 200, fotnote 51.

²⁴⁶ Wilkinson 2012: 49

var i live ved Drusus og Germanicus tid; og den kan til og med antyde at kildene disse anvender oppfattet det samme.

Det kan også være overfladiske grunner til hans popularitet. Ifølge Dio var han påfallende vakker, i tillegg til å ha karismatisk utstråling. Det skal ikke ha vært noe å utsette på hans holdning, verken til sine undersåtter eller overordnede. Skal vi tro Dio, så ønsket både soldater, senatet og folket at han skulle ha keiserembetet, men han skal ha nektet i sin moderasjon.²⁴⁷ Moderasjon var den rette tilnærmingen til makten, slik som den var for Augustus. Det synes imidlertid ikke å være nok alene, da Tiberius' moderasjon ikke ser ut til å ha gjort ham noe videre populær. Det interessante for vår diskusjon er det Dio skrev om holdningene til keisermakten. Folket, sammen med soldatene og senatet skal ha vært positivt innstilt til at han tok makten. Forteller dette oss da at folket var positivt innstilt til keiserdømmet, og ergo ikke brydde seg om republikanisme? Dette spørsmålet har flere dimensjoner. De kan anse Germanicus som en keiser som ville styrt i republikansk ånd eller de kan ha håpet, som Tacitus nevner, at han tilslutt vil bringe tilbake den gamle friheten. Det er verdt å nevne at selv om senat, militæret og folket alle så for seg Germanicus som keiser, trenger det ikke å bety at de gjorde det for de samme grunnene. Soldatene kan ha ønsket seg en keiser som respekterte dem, deres rettigheter og belønninger og som ville gi dem en rettferdig pensjon. Senatet kan ha, basert på vår diskusjon om senatet på denne tiden, ha enten ønsket en keiser som returnerte systemet til den gamle republikken eller ha styrt etter republikansk modell, hvor de gamle institusjoner og tradisjoner ble respektert. Folket på sin side, om vi klarer å komme frem til en eventuell felles motivasjon, kan ha enten ønsket en keiser som de stolte på til å holde dem sikker, mette og underholdt mens riket var fredfullt og trygt; eller de kan ha ønsket en restaurasjon av det gamle systemet hvor de hadde større politisk innflytelse ved valg av embetsmenn og eventuelt andre ideologiske hensyn.

Etter en gjennomgang av populariteten til Germanicus, er det også interessant å se benevnelsen vi finner hos Tacitus om folkets vurdering av Germanicus i tiden rundt da Augustus døde, da dette gir oss en annen oppfatning. Denne er lett å overse ettersom den ikke

²⁴⁷ Dio. 57. 18. 6 – 9.; Suetonius nevner også hans vakre utseende og maktmoderasjon: Suet. *Cal.* 3.; og Tacitus: Tac. *Ann.* 2. 73

nevner Germanicus med navn: «[M]an måtte altså tjene en kvinne²⁴⁸ og dertil to umodne ynglinger som først ville underkue staten, for så å rive den i stykker».²⁴⁹ Disse «ynglingene» var Drusus, Tiberius' sønn, og Germanicus, adoptivsønnen. Dette blir nevnt i et kapittel hvor Tacitus gjenga hva som ble diskutert på den tiden. Det nevnes selvsagt ikke hvem disse som diskuterte dette var, og kan vel så godt være (og kanskje mer sannsynlig) de øvre klassene som faktisk skrev kildene Tacitus hadde tilgjengelig. Det er likevel interessant å se at det eksisterte dårlige inntrykk av Germanicus, da det gjør det til en mulighet at disse tankene eksisterte for øvrige lag også. Altså var det spekulert i at Germanicus kunne underkue og til og med rive i stykker staten. Dette var kanskje et tidlig inntrykk, da det kanskje eksisterte generell urolighet i riket for at mannen som hadde brakt fred til Roma skulle dø, og at man derfor fryktet hva som kunne komme. Likevel er det påfallende, siden vi senere kan lese, som vi allerede har vært inne på, at hans far Drusus²⁵⁰ var populær og at dette spredde seg til deres inntrykk av Germanicus. Kanskje er det forskjellige impulser som påvirket Tacitus som gir oss et blandet inntrykk, det antyder i hvert fall Williams,²⁵¹ hvor han på den ene siden kan tolkes i lys av sine etterkommere,²⁵² mens på den andre siden tolkes han i lys av seg selv slik han ble presentert av kildene.

Det er mulig at Tacitus forsøkte å vise at folket feilvurderte Germanicus, påstår Shotter, og viser til at hans gode rykte var grunnet hans far og dermed ikke fortjent. Mer til, var nok Tiberius' dystre natur og Germanicus', som hans rival, karismatiske vesen med på å øke Germanicus' gode rykte ytterligere.²⁵³ Shotter viser til flere eksempler hvor det kan fremkomme fra Tacitus at hans syn på Germanicus ikke nødvendigvis var så positivt.²⁵⁴ Angående poenget om at Tacitus var skeptisk til holdningen til Germanicus grunnet hans far: Kan det ikke likevel hevdes at i romerske øyne var det naturlig å regne med at man kunne smykke seg med sin fars heder og anseelse? Hvorfor enkelte keisere ville ha sin vellykkede far erklært guddom, som da Augustus ble *divi filius*²⁵⁵ er lett å forstå. Når en stor general fikk et tilnavn takket være sine erobringer gikk disse i arv, som i eksempelet om Germanicus, og

²⁴⁸ Livia, Augustus' kone og Tiberius' mor

²⁴⁹ Tac. *Ann.* 1. 4.

²⁵⁰ Ikke til å forveksles med den andre «ynglingen», Drusus, hans adoptivbror.

²⁵¹ Williams 2009: 119

²⁵² Som Caligula og Nero.

²⁵³ Shotter 1968: 196

²⁵⁴ Blant annet Shotter 1968: 198 om Germanicus' impulsivitet; 199 om Germanicus' bruk og reaksjon om vold.

²⁵⁵ Sønn av en gud.

følgelig må man regne med at hans etterkommere hadde ære i å ha dette navnet. Det er mange eksempler på farskapets viktighet i romersk kultur. Ser vi på kunsten som en refleksjon av samfunnet den ble produsert i, hvorvidt som refleksjon av realiteten eller som et ideale til etterfølgelse, kan vi se betydningen av farsrollen. I det minste i kunsten produsert i tidlig keisertid, ble romerske barn portrettert med sin far, som ifølge blank symboliserte politisk potensiale.²⁵⁶ Som Saller påpeker, mente romerne at familieforhold i seg selv hadde prestisje, og at de kunne adoptere inn personer til det ene formål å la familien få bestå.²⁵⁷ Disse momentene gir oss et hint om at i romersk mentalitet var det ikke utenkelig, eller rettfærdig, at Drusus den eldre handlinger og karakter også påvirket synet på hans sønn. Da må vi også selvsagt spørre oss hvorfor ikke oppfatningen av hans adoptivfar da på samme måte farget oppfatningen av Germanicus. Et mulig svar på dette blir da at rivaliseringen mellom Tiberius og Germanicus var såpass kjent og deres personlighet såpass ulik at det skapte en naturlig barriere mot å assosiere deres personer med hverandre. Poenget blir da om ikke Tacitus ignorerte denne farslinken og ønsket å vise at Germanicus' egne handlinger ikke reflekterte den gjengse oppfatningen.

Grunne til å dvele ved dette er fordi spørsmålet om Germanicus sine intensjoner om å gi folket tilbake «friheten» er relevant. Enda mer relevant er hva folket oppfattet, og skal vi tro Tacitus, hadde folket forhåpninger om at han skulle gi denne tilbake. Dersom folket hadde en genuin forventning om dette, og dette så gjorde Germanicus populær, kan det indikere for oss at ideen om republikanisme var ønskelig for folket.

Som Uzzi²⁵⁸ skriver var det vanlig i kunsten i tidlig keisertid å portrettere barn sammen med sin far. Som oftest ble ikke-romere portrettert sammen med sin mor, og dette signaliserte svakhet og mangel på de dyder som ellers gjorde romerne store. Dersom vi kan anse dette som en del av mentaliteten til romerne, kan vi få et nytt perspektiv på hvordan de anså Tiberius, som ofte virket å være under beskyttelse av sin mor. Ble han da på noe vis ansett

²⁵⁶ Uzzi 2007: 64

²⁵⁷ Saller 1984: 342

²⁵⁸ 2007

som «ikke-romersk», eller i det minste at hans verdier ikke var tradisjonelle, gode romerske verdier?

4.2 Var republikanisme relevant for vanlige folk?

På grunn av kildenes natur er det vanskelig å direkte tyde de romerske massenes holdninger til republikanisme. Vi skal derfor tilnærme oss spørsmålet på en litt annen måte: Vi skal se hvorvidt massene kan ha hatt grunn til å bry seg om noe slikt. Med andre ord formulerer jeg en hypotese: Dersom keiseren oppfylte visse kriterier, spilte det da noen rolle for folket hvordan regjeringen så ut, hvilke prinsipper den fulgte og hvilken ideologi den bekjente seg?

Kriteriene vi skal se på aspekter ved keiserens folkelighet, villighet til å ydmyke eliten samt hva de kunne tilby folket, her formulert som «underholdning». Det kan tenkes at ideologi og den type preferanser var mer aktuell for de høyere i samfunnet som grunnet økonomisk situasjon og posisjon som regel hadde de andre behovene dekket. Vi skal se på folkeligheten til en keiser ikke kun for å se om en keiser var populær. Dersom vi kan se at massene var henrykt av brudd med republikansk tradisjon og næret et hat mot republikkens hjerte, senatet, så kan vi muligens øyne en viss holdning til republikanisme. Da må vi være forsiktig, for har hat mot senatet og republikanske tradisjoner et ideologisk motiv eller er det en enklere forklaring av «de fattige misliker de rike»?

4.2.1 Folkelighet

Hvorfor diskutere keiserens folkelighet og hva har det med republikanisme å gjøre? Er ikke det bare en måte å forføre folket på for å pleie sin egen popularitet? Mulig, men for at dette likevel kan være relevant for holdningen til republikanisme må jeg overbevisende demonstrere at massenes hat mot den gamle eliten skyldtes deres republikanske oppførsel og levesett. Samtidig, må jeg demonstrere at personene som massene beundret ble det grunnet deres brudd med republikansk tradisjon.

Denne diskusjonen avhenger av å gå gjennom et par begreper. Først skal vi se på *gravitas* og *levitas*. Cato den yngre ble hyllet for sin *gravitas* da han forlot sportsstadionet for at de kvinnelige utøverne skulle få utøve naken.²⁵⁹ Implisert er en ærbødig manns forhold til sport skal være avmålt og konservativt.

Sammen med sin mor, Livia, trakk seg tilbake etter Germanicus' død og viste seg ikke offentlig.²⁶⁰ Som vi så da Cato trakk seg tilbake fra sportsbegivenhetene, et uttrykk for beherskelsen i *gravitas*, viste Tiberius en lignende beherskelse ved å trekke seg tilbake snarere enn å sørge offentlig. Er det imidlertid riktig å kalle dette beherskelse dersom Tiberius hatet Germanicus? På dette tidspunktet ville vel det offentlige bildet av Tiberius allerede ha blitt formet i allmuens fellesminne, og mangelen på respekt for deres helt gjorde dem nok sint. Ikke bare viste Tiberius tilsynelatende mangel på respekt for en folkehelt, han ignorerte til og med eldgamle tradisjoner for å beære avdøde adelsmann. Det var enda i folkeminnet den gangen Augustus hadde gitt Germanicus' far, Drusus, de største ærer ved hans begravelse. Augustus hadde fulgt kroppen hans i prosesjon helt fra Ticinus (ikke langt fra dagens Milano), selv om det var vinterstid; båren omkranset av bilder som representerte de juliske og claudiske klaner; gitt dikt og sanger til ære for den avdøde, samt minnetaler fra *rostra*, talerstolen, på forum. Tiberius kom ikke engang til bymuren.²⁶¹ Som for å svare på dette, manet Tiberius til beherskelse som sømmet seg for et slik herrefolk som romerne, og mente ironisk nok at det trengtes en normalisering før de nært forestående lekene som skulle arrangeres.²⁶²

Kanskje mente Tiberius genuint at beherskelse var den beste holdning, i hvert fall offentlig, ved dødsfall. Da hans egen sønn Drusus døde, virket han fast bestemt på å virke fast og ikke vise sorgen utad.²⁶³ På den annen side, lot Tiberius for Drusus det gis mange av de hedringer

²⁵⁹ V. Max. 2. 10. 8

²⁶⁰ Tac. Ann. 3. 3

²⁶¹ Tac. Ann. 3. 5

²⁶² Tac. Ann. 3. 6

²⁶³ Tac. Ann. 4. 8

som ikke ble gitt Germanicus, blant annet prosesjon med forfedrebilder og sørgetale fra *rostra*.²⁶⁴

Den *levitas* som tradisjonelle republikanere fnyste av var svært tilstedeværende hos Caligula.

[Kunster] øvde han med største iver og på mange forskjellige områder. Han opptrådte som thraker og vognstyrer og også som sanger og danser. Han kjempet som en profesjonell gladiator med skarpe våpen, han deltok i kappkjøring på kjørebane som ble anlagt både her og der. Han ble så begeistret for sang og dans at han ikke kunne avholde seg fra å stemme i når tragedieskuespillerne deklamerte, eller i alles påsyn å etterligne en skuespillers gestikulering enten for å rose eller for å kritisere ham. Det ser også ut til at han på den dag han fant sin død, hadde anordnet en nattefest utelukkende av en grunn at han da under den løsslupne stemning ville få en passende anledning til å gjøre sin debut som skuespiller. Undertiden danset han også om natten. Engang lot han henimot midnatt tre menn av konsulrang kalle til sitt palass, og dødsens redde som de var lot han dem ta plass på en forhøyning. Plutselig sprang han så frem kledd i lang kåpe og fotsid tunika, og under voldsom musikk av fløytespillere som også hørbart trampet takten, ga han en danseoppvisning og gikk sin vei. Men hvor lærvillig han var til dette og hint, å svømme lærte han aldri.²⁶⁵

Slik oppførsel, som vi nok med rette kan karakterisere som eksentrisk, var angivelig elsket av folket. Det er vanskelig å ikke anta at senatorene nok med rimelighet var skeptisk til slik oppførsel, og hva sier ikke det om folket som satte pris på slikt? Suetonius brukte anekdoter som grunnlag for å fortelle om slike hendelser.²⁶⁶ Det må tas med i beregningen at anekdoter som er plukket opp, blant annet av Suetonius' egen bestefar²⁶⁷ på bakgrunn av flere generasjoner av negativ gjenfortelling av Caligulas styre vil ha påvirket tonen i det som

²⁶⁴ Tac. *Ann.* 4. 9; 4. 12

²⁶⁵ Suet. *Cal.* 54.

²⁶⁶ Wallace-Hadrill 1983: 64

²⁶⁷ Suet. *Cal.* 19

skrives. Det er da mulig at det som kan ha vært en fasinasjon og praktisering av en rekke «folkelige» interesser innenfor kunst og underholdning hos Caligula ville vært så sjokkerende for senatorklassen at gjenfortellingen av dette farger synet på ham samt folket som beundret ham. Det ville vært interessant å lese en plebeiers syn på Caligula og dette aspektet av ham, for sammenlignings skyld. Til og med det bevarte kapitlet omhandlende Caligula fra Tacitus ville gitt en nødvendig nyansering, ettersom Tacitus måtte å skrive på kan gi kontekst til Suetonius' mer fargerike anekdoter. Dette skal vi diskutere videre i seksjonen om Nero, ettersom hans interesser og aktiviteter på denne fronten overgår Caligula, og her kan vi sammenligne Suetonius og Tacitus.

Viktige romerske verdier, som *gravitas*, kan se ut til å ha vært upopulært blant folket, da det er en verdi hvor man skal gjøre «det rette til tross fra mengdens press», og ble satt i motsetning til *levitas*, en form for angivelig demagogi hvor man «snur kappen etter vinden» basert på folkets ønsker og krav.²⁶⁸ Følger vi en slik definisjon dannes en naturlig motsetning mot republikanisme og dens dyder, mot folket og deres opinion på den andre. Dersom en underholdt folkets ønsker ble det ansett som demagogi. Yavetz anser Cæsars omsorg for genuint og viser til mangelen på politisk gevinst da Cæsar testamenterte bort pengegaver til folket etter hans død.²⁶⁹ Det Yavetz imidlertid ignorerer, er hvorvidt Cæsar hadde dynastiske intensjoner, hvor ville vært politisk gevinst i å sørge for at hans etterfølger pleiet folkets gunst.

Caligula forsøkte å gi makt tilbake til folket, i form av å gi folkeforsamlingen tilbake den gamle makt til å velge magistrater, men Yavetz påpeker at det hadde liten effekt på hans anseelse hos folket.²⁷⁰ Langt større effekt hadde hans fokus på festivaler, tillatelser av populære kulter og formodentlig beskjedenhet ovenfor overdreven smisking.²⁷¹

²⁶⁸ Yavetz 1969: 49; 51 – 52; 98 - 99

²⁶⁹ Yavetz 1969: 53

²⁷⁰ Yavetz 1969: 113

²⁷¹ Yavetz 1969: 113 – 114

At *gravitas* skal være upopulært hos massene og at all motstand mot senatorisk virksomhet var populært, har liten tyngde i virkeligheten, skal vi tro Gruen.²⁷² I Yavetz diskusjon om massenes holdning til keiserne, mener Gruen at han hviler seg for mye på Tacitus' narrativ, for eksempel da Yavitz påstår at Germanicus «antakelig ønsket» Germanicus' død.²⁷³

4.2.2 Eliteydmkelse

Da Tiberius' styre utviklet seg fra å være relativt godt til det de antikke skriverne omtalte som grusomt,²⁷⁴ kan han da ha kommet for å ydmyke på samme måten som Caligula eller Nero? Etter Germanicus' død forandret Tiberius seg, og hans tyranniske side kom til uttrykk, særlig gjennom forfølgelse av *maiestas*, majestetsfor nærmelser.²⁷⁵ Aelius Saturninus skal ha lest opp upassende poesi om Tiberius, som etter rettsforfølgelse ble straffet med å kastes utenfor Capitol. I tillegg til denne, forteller Dio at han kunne fortalt om mange lignende omstendigheter dersom han hadde ønsket å gå i detaljer.²⁷⁶ Ikke lenge etter, skal Tiberius ha invitert senatorene til en mønstringsøvelse holdt av pretorianergarden, som for å flekse muskler.²⁷⁷ Dette er hendelser, som dersom de hadde blitt utført av Caligula ville bidratt til en del av hans popularitet hos folket, som vi snart skal se. Det er selvsagt mulig at enkelte av allmuen satte pris på disse hendelsene av senatorisk ydmykelse, uten at det derfor fører til en plutselig popularitet. Som sagt, var bildet av Tiberius allerede dannet blant hans tidligere handlinger. Samtidig forlot Tiberius snart Roma, noe som neppe gjaldt hans anseelse. Mer til, at disse «ydmykelsene» av enkelt senatorer ble som regel foretatt på bakgrunn av anklager for andre i senatorstanden på egoistiske grunnlag. Kanskje ble dette ansett blant allmuen som en elitefarse blant oligarkiet, tatt til det ekstreme.

Caligula skulle komme til å utsette senatorklassen for en hel del ydmykelser. Blant det han utsatte dem for, lot ham noen løpe etter vognen hans i togaen, mens andre måtte stå klar med servietter ved sofaen hans; han skal ha avsatt konsulere som glemte bursdagen hans og lat

²⁷² Gruen 1970: 488

²⁷³ Gruen 1970: 489

²⁷⁴ Tac. *Ann.* 6. 51; Dio. 57. 13. 6.

²⁷⁵ Dio 57. 19. 1.

²⁷⁶ Dio 57. 22. 5

²⁷⁷ Dio 57. 24. 5

staten forbli uten i dagevis; og en korrump kvestor skal ha blitt kledd naken og klærne brukt som stabilt underlag for soldatene som pisket ham.²⁷⁸ Han skal også ha gitt ut gratisbilletter for teaterplasser normalt reservert ridderstanden, for at «pøbelen» skulle kunne forsyne seg av disse.²⁷⁹ Da Caligula fant det akseptabelt å ikke henrette Pompeius Pennus, ønsket han å få foten sin kysset. Denne hendelsen var i ettertiden angivelig forsvart ved at Caligula simpelthen ønsket å vise frem sin gylne tøffel dekt av perler.²⁸⁰ Saturnius, en rik senator, skal ha duppet av under en auksjon Caligula arrangerte av sine egne gladiatorer. Ethvert hodekast den sovende Saturnius foretok seg ble tolket som et bud, og den «heldige» senatoren stakk av med 13 gladiatorer til den ruinerende summen av ni millioner sestertier.²⁸¹

Caligula skal til tider ha vært så populær blant folket at da han ble sengeliggende med alvorlig sykdom, skal folk ha samlet seg rundt Palatinerhøyden natten gjennom; noen ba gudene om å gi sitt eget liv i bytte mens atter andre meldte seg selv som gladiatorer for å kjempe for keiserens helse.²⁸²

Dette skulle imidlertid forandre seg, for snart skulle denne oppførselen også gå ut over allmuen selv. Da det var mangel på kriminelle til å kjempe mot ville dyr beordret han å ta folk fra folkemassen nær benkene for å kjempe.²⁸³

Yavetz mente at folket pleiet et stort hat mot de aristokratiske familiene,²⁸⁴ og følgelig satte de sterk pris på ydmykelse av dem. Det som var mest utslagsgivende for Caligulas popularitet var ifølge ham hans villighet til å ydmyke senatorklassen, som folket hadde spesielt hat mot,²⁸⁵ og det samme var tilfelle for Nero²⁸⁶ som Yavetz mener var svært elsket av massene.

²⁷⁸ Suet. *Cal.* 26

²⁷⁹ Suet. *Cal.* 26

²⁸⁰ Sen. *Ben.* 2. 12

²⁸¹ Suet. *Cal.* 38

²⁸² Suet. *Cal.* 14

²⁸³ Dio 59. 10. 3

²⁸⁴ Yavetz 1969: 53

²⁸⁵ Yavetz 1969: 114

²⁸⁶ Yavetz 1969: 121 – 129

Imidlertid mener Gruen at Yavetz gjør for mye ut av ydmykelsen av eliten under Nero. De andre populære skikkelsene, Cæsar og Augustus, gjorde jo ikke dette, mens man kan jo hevde at Tiberius gjorde det og Claudius en gang i blant.²⁸⁷

I kildene kan vi i det minste hos Dio Cassius²⁸⁸ lese at folket satte pris på denne oppførselen hos Caligula. En annen interessant hendelse vi finner hos Dio Cassius, er blant en beskrivelse av alle de forskjellige rollene han inntok, med kostyme og det hele. Da en gang en skomaker bevitnet Caligula iført fullt Jupiter-kostyme mens han messet spådommer, hadde skomakeren begynt å le. Da keiseren senere hadde tilkalt ham og spurt hvordan han anså herskeren sin, hadde skomakeren kalt ham for en «narr»²⁸⁹. Skomakeren fikk imidlertid ingen konsekvenser, for ifølge Dio tålte Caligula en direkte tone fra allmuen som han ikke tolererte fra de øvre sjiktene.²⁹⁰

4.2.3 Underholdning

Tiberius' holdning til sport og underholdning var oppfattet som dårlig. Ifølge Tacitus synes Augustus det var folkelig å delta i massenes interesser. Denne oppfatningen delte ikke Tiberius, selv om han for en stund «latet» som han gjorde det.²⁹¹ Da Drusus, Tiberius' sønn, holdt gladiator kamper på vegne av seg selv og Germanicus, skrev Tacitus følgende om keiserens fravær:

Hvorfor Tiberius selv holdt seg borte fra forestillingen, ble utlagt på forskjellig måte: noen mente han hadde fått avsmak på forsamlinger, andre at det skyldtes at han med sitt ugemyttlige sinnelag fryktet for sammenligning med Augustus, som så jovialt hadde vært til stede ved slikt. Jeg skal ikke tro, selv om dette også ble

²⁸⁷ Gruen 1970: 489

²⁸⁸ Dio 58. 28. 10.

²⁸⁹ Min oversettelse basert på Cary 1924: «A big humbug.»

²⁹⁰ Dio 59. 26. 9. Med oversettelser fra Cary 1924.

²⁹¹ Tac. *Ann.* 1. 54

sagt, at han hadde villet gi sønnen anledning til å legge sin brutalitet for dagen og derved vekke folkets uvilje mot ham.²⁹²

Selv om Tacitus vedgår at folket oppfattet Drusus som overdrevent blodtørstig ved forestillingene, satte de muligens enda mindre pris på Tiberius fravær, som bare reflekterte mangel på interesse i allmuens interesser. Ifølge Dio beklaget Tiberius seg over Drusus' voldelighet både privat og offentlig.²⁹³ At folket både mislikte Drusus' blodtørstighet og Tiberius avmålende holdning, høres ut som en motsetning og det burde nok være en balanse, som Augustus tydeligvis presterte. Tiberius' mangel på interesse for dette skal ha vært så stort at han aldri arrangerte noen leker i hele sin styringstid, og deltok kun i andres leker under sjeldne omstendigheter.²⁹⁴

4.3 Delkonklusjon

Kunne vi komme til noen konklusjoner om folkemeningene på denne tiden? Det gjorde vi kanskje ikke. Det ville likevel vært forsømmelse å unngå diskusjon om en såpass stor del av de som levde i Roma. I det minste kan vi si at vi har fått klarhet i hvilke spørsmål vi kan stille og hvilke begrensninger våre kilder har. Muligheter har blitt diskutert, og det å vite hva som er mulig innenfor en kontekst vi kjenner til er verdifullt så lenge vi ikke putter fingeren på vekten for noen av alternativene vi ikke har belegg for å påstå.

Kildene vi har til folkets holdninger er tynne. De var har er nevnt i kilder fra senatorklassen, fra kilder som Velleius, Dio Cassius, Tacitus og Suetonius. Angivelig ifølge Tacitus²⁹⁵ brydde ikke folket seg om at makten ble fratatt dem av Tiberius, og overbrakt til senatet. På den annen side vedgikk han at de snakket «ørkesløst», noe som kan indikere at de protesterte, men

²⁹² Tac. *Ann.* 1. 76

²⁹³ Dio 57. 13. 1.

²⁹⁴ Suet. *Tib.* 47

²⁹⁵ Se 4. 1. 1.

for tomme ører eller uten at noen brydde seg. Som vi så tok de ikke i bruk denne makten da de fikk den tilbake under Caligula, men de forsto at den kun var en farse.

Dersom vi vedkjenner at vi ikke kan konkludere definitivt på grunnlag av tynne kilder, materialiserer det seg likevel en mulig narrativ fra de kildene vi har. Som vi så, mente Yakobson²⁹⁶ at folket internaliserte den informasjonen de i årenes løp ble fortalt. Denne informasjonen, respekt for senatets autoritet, *mos maiorum* og adelens stødige hånd ved styret av staten, var verdier som fikk meg til å oppsummere det som «republikanisme som målestokk». Dersom folket hadde denne målestokken internalisert også ved maktovergangen mellom Augustus og Tiberius, kan vi prøve å se kildene våre i lys av dette. Det «ørkesløse» snakket folket svarte med kan da ha vært folkets misbilligelse over Tiberius' overføring av embetsvalg bort fra folkeforsamlingene. Uten å hevde at hendelsene er knyttet til hverandre, selv om de skjedde på samme tid, var det også på denne tiden Velleius kunne fortelle at soldatene i Germania og Illyricum gjorde opprør og hvor soldatene ønsket en ny *res publica*.²⁹⁷ Folket er, som vi har understreket, ikke en homogen enhet, men det finnes indikasjoner på at ikke alle var fornøyd med den nye styreformen. Kanskje forsto de ikke at den var forandret under Augustus, og at det var ved maktskifte at forandringen ble tydeliggjort. Det kan også være at de forsto forandringen i styresystemet, men at Augustus var tilstrekkelig republikansk, at han likevel ble akseptert. Eller kanskje var det flere som heller la større vekt på andre faktorer enn republikanisme for deres vurderinger av keiseren.

Diskusjonen av popularitet har den fallgruven at den ikke egentlig forteller oss om republikanisme. Hvorfor var Germanicus' populær? Ikke alle våre forskere var enig i at Germanicus var så populær som kildene gir uttrykk for. Blant annet Shotter viste til eksempler på hvor han mente at Tacitus uttrykte skepsis til Germanicus. Rich påpekte at populariteten var der, men skyldtes ikke nødvendigvis hans egne handlinger. Den kan ha kommet som et resultat av hans antatte republikanisme, hevdet han, på grunnlag av hans egen far. Diskusjonen om alt dette var mindre viktig, slo Wilkinson fast, ettersom den uansett viser til at republikanisme som perspektiv eksisterte, ble diskutert og var populær.

²⁹⁶ 2010: 284

²⁹⁷ Se 4. 1.

Jeg er langt på vei enig med Wilkinsons vurdering. Etter min vurdering betyr historiene rundt Germanicus, uansett hvordan personen i seg selv var, at han til den grad han ble vurdert som republikansk så var dette en del av den pakken som gjorde ham populær.

I 4.2. formulerte jeg en hypotese for å utforske folkets holdning nærmere: Dersom keiseren oppfylte visse kriterier, spilte det da noen rolle for folket hvordan regjeringen så ut, hvilke prinsipper den fulgte og hvilken ideologi den bekjente seg?

Når det kom til folkelighet, tror jeg ikke at denne nødvendigvis var knyttet til republikanisme kontra andre egenskaper. På den annen side var vi inne på i diskusjonen om Germanicus at hans angivelige republikanisme gjorde ham populær. Det kan imidlertid virke som andre egenskaper kan negere republikanismen, som vi kunne se i Tiberius' eksempel. Var imidlertid *gravitas* upopulært hos folket, eller kan vi heller si den var populær hos eliten nettopp fordi uttrykte beherskelsen i forbindelse med følelser skilte dem fra allmuen. Med andre ord, kan vi snu Yavetz påstand på hodet om at folket automatisk var negativt innstilt til senatets virksomhet. De kan ha respektert og beundret den republikanske *mos maiorum*, som vi har vært inne på, men at den avmålte tilnærmingen senatorklassen tok i forhold til folket kan ha blitt tolket av forskere som Yavetz til å tro at denne motsetningen skyldtes folkets misbilligelse mot senatorklassen, i istedenfor vice versa.

Angående ydmykelse av elite, ser det ikke ut til i Tiberius' tilfelle at det hadde noen innvirkning. For Caligulas del er det mulig å påstå at den gjorde ham populær, men som vi så²⁹⁸ kan hans popularitet vel så mye ha skyldtes at han faktisk viste allmuen en respekt han ikke unnet eliten. Med andre ord, det trente ikke å være senatorforrakt i seg selv som gjorde ham populær, men blant annet at han viste folket en respekt som kanskje virket mer betydelig i kontrast til mangelen på sådan han viste eliten.

²⁹⁸ Dio 59. 26. 9.

Så svaret på vår hypotese er at bevisene er for tynne til å kunne gi et godt svar på det. Vi kan se at keisere var populære på tross av sin mangel av respekt for republikanisme, men på den annen side har vi jo allerede stadfestet at republikanisme var populært hos personer som Germanicus og Augustus. Å hevde noe på grunnlag av popularitet blir derfor uvitenskapelig, men det kan antydes at andre faktorer spilte mer inn, som karisma og folkevennlig oppførsel.

5 Hovedkonklusjon

5.1 Oppsummering

I kapittel 2, om keiserne og republikanisme, konkluderte vi med at keiserne kunne hevde å være republikanske til den grad at maktene deres hadde presedens i republikanske tradisjoner. Vi måtte imidlertid anerkjenne at den akkumulative *potestas*, at keiseren kunne ha flere makter ved siden av hverandre, var et brudd med republikansk skikk. Det samme kan sies om den manglende tidsbegrensingen keiseren hadde disse maktene. Det var imidlertid viktig, uavhengig de faktiske forhold, at han kunne hevde at maktene var republikansk.²⁹⁹

Hvorvidt Augustus' republikanisme var ektefølt eller en farse er det vanskelig å få et definitivt svar på. Selv om styresystemet ikke ble gjeninnført, så kan man ikke nødvendigvis hevde at det ikke stemte ved *res publicas* andre definisjoner, «stat» eller «samvelde». Jeg mener at det er grunn til at Tiberius var republikansk, eller i det minste ikke ønsket prinsipatet.³⁰⁰

I kapittel 3 kom vi frem til at republikansk skikk ble ivaretatt symbolsk. Da Tiberius tok over makten, flyttet han embetsvalgene fra folkeforsamlingen til senatet. Det er en interessant vending hvor dette ble et brudd med republikansk skikk, samtidig som senatet – republikkens mektige organ – fikk på sett og vis en ytterligere makt. Likevel så det ut som at de tok hensyn til keiserens anbefalinger³⁰¹. Det var likevel rom for senatorene til å ha en politisk karriere og bevege seg gjennom keisertidens *cursus honorum*, men det ser ut til å avhenge av et godt forhold til keiseren.

²⁹⁹ Se 2. 2. 1.; 2. 2. 3.; 2. 2. 4. og 2.5.

³⁰⁰ Se 2. 4. 2. og 2. 5.

³⁰¹ Se 3. 1. 1. og 3. 5.

I kapittel 4 var i bevisste på et tynt kildegrunnlag for folkemeninger, spesielt med tanke på at «folket» ikke var noen homogen enhet. Jeg mente imidlertid at det kunne være indikasjoner på, basert på de benevnelsene vi fant i kildene, at folket ikke var fornøyd med å miste embetsvalgene. Jeg mener at republikanisme var en samling populære verdier for folket, men bare til den grad de også var forbundet med karismatiske og folkevennlige skikkelser. Personer som jeg mener uttrykte republikanisme, som Tiberius, var ikke populær, men det skyldtes nok hans personlighet og mangel på personlig karisma.

5.2 Konklusjon: Overlevde republikanisme republikken?

Jeg har brukt kildene mine både som beretninger og levninger. Kildene har fortalt meg at republikanismen levde i den perioden vi undersøkte, via Augustus³⁰², som hevdet at republikken var restaurert og at han prøvde å legitimere sine makter etter republikansk modell. Andre kilder, som Tacitus, Suetonius og Dio, har fortalt oss at republikken som styresett var over, men at republikanisme eksisterte som symbolikk og ideologi som et dekke for en eneherker. Som levninger har kildene fortalt oss flere ting. Den har fortalt oss at republikanismen overlevde i diskursen, ved at keiserne legitimerte sine makter republikansk, og at keiserens motstandere brukte republikanske symboler i sin motstand.³⁰³

Konklusjonen min sammenfaller godt med den funnet av Wilkinson. Fremtidig forskning bør undersøke dette og lignende spørsmål nærmere, og bør inkludere en dypere analyse av prinsipatets billedbruk, inkludert litteraturen, kunst og mynter. Det var nok en hel del republikansk symbolikk som kan inkluderes i diskusjonen om republikanisme i prinsipatets som for fremtiden bør få sitt fokus.

³⁰² Se kap. 2.

³⁰³ Se 3. 3.

Kilder og litteratur

Kilder:

- Augustus. *Res Gestae Divi Augusti*.
- Cicero. *Pro Lege Manilla*
- Dio Cassius. *Roman History*.
- *Lex de Imperio Vespasiani*
- Josefus, Flavius. *Bellum Judaicum*
- Livius. *Ab Urbe Condita*
- *Lex de Imperio Vespasiani*
- Plinius den yngre. *Epistulae*
- Seneca. *De Beneficiis*
- Strabon. *Geographica*
- Suetonius. *De vita Caesarum*.
- Tacitus. *Agricola*.
- Tacitus. *Annales*.
- Valerius Maximus. *Facta et Dicta Memorabilia*
- Velleius Paterculus. *Roman History*.

Følgende oversettelser er blitt sitert:

- Augustus. *Res Gestae Divi Augusti*. Redigert av Brunt, P. A. og Moore, J. M.
- Josefus. *Bellum Judaicum*. Oversatt av Lassen, B. (2002)
- *Lex de Imperio Vespasiani*. Oversatt av Mæhle, I. B.
- Plinius. *Epistulae*. Oversatt av Berg, M. H. (2009)
- Suetonius. *De Vita Caesarum*. Oversatt av Mørland, H. (1974).
- Suetonius. *De Vita Caesarum*. Oversatt av Edwards, C. (2000).
- Tacitus. *Agricola*. Oversatt av Width, T.
- Tacitus. *Annales*. Oversatt av Mørland, H.
- Valleius Paterculus. *The Roman History*. Oversatt, med introduksjon og noter, av Yardley, J. C. og Barrett, A. A. (2011)
- Valleius Paterculus. *The Roman History*. Oversatt av Shipley, F. W. (1924)

Litteratur:

- Aalders, G. J. D. (1986) «Cassius Dio and the Greek World» i *Mnemosyne*, vol. 39, no. 3/4. Side 282 – 304. JSTOR. [Internett]. <www.jstor.org/stable/4431512.> [Lastet ned 06.05.2018.]
- Andresen, A., Rosland, R., Ryymin, T. og Skålevåg, S. A. (2012) *Å Gripe Fortida. Innføring i historisk forståing og metode*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Augustus (1967) *Res Gestae Divi Augusti. The achievements of the Divine Augustus*. Redigert med introduksjon og kommentarer av Brunt, P. A. og Moore, J. M. New York: Oxford University Press.
- Brunt, P. A. og Moore, J. M. (1967) «Introduction» i *Res Gestae Divi Augusti. The achievements of the Divine Augustus*. Redigert av Brunt, P. A. og Moore, J. M. Oxford: Oxford University Press.
- Brunt, P. A. (1984) «The Role of the Senate in the Augustan Regime» i *The Classical Quarterly*, Vol. 34, No. 2. Side 423 – 444. JSTOR. [Internett]. <www.jstor.org/stable/639645.> [Lastet ned 06.05.2018].
- Eder, W. (1990) «Augustus and the Power of Tradition: The Augustan Principate as Binding Link between Republic and Empire» i *Between Republic and Empire*. Redigert av Raaflaub, K. A og Toher, M. Berkeley: University of California Press.
- Galinsky, K. (1996) *Augustan Culture. An interpretive introduction*. New Jersey: Princeton University Press.
- Grant, M. (1995) *Greek and Roman Historians. Information and Misinformation*. London & New York: Routledge.
- Gruen (1970) *The American Journal of Philology*, vol. 91, no. 4. 487–489. JSTOR. [Internett]. www.jstor.org/stable/293093. [Lastet ned 04.05.2019].

- Gruen (2005) «Augustus and the Making of the Principate» i *Age of Augustus*. Redigert av Galinsky, K. New York: Cambridge University Press.
- Iddeng, J. W. (2009) «Clodius» i *Store Norske Leksikon*. SNL. [Internett]. <snl.no/Clodius.> [Lastet ned 22.02.2019].
- Josefus, T. F. (2002) *Den jødiske krig*. Oversatt av Lassen, B. Oslo: Aschehough & Co
- Levick, B. (1999) *Tiberius the Politician*. (Revidert utgave). London & New York: Routledge.
- Levick, B. (2010) *Augustus. Image and Substance*. Harlow: Pearson.
- Lintott, A. (2010) *The Roman in the Age of Augustus*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Mellor, R. (2011) *Tacitus' Annals*. New York: Oxford University Press.
- Millar, F. (1964) *A Study of Cassius Dio*. Oxford: Clarendon Press.
- Millar, F. (2002a) *Rome, the Greek World, and the East. Vol 1. The Roman Republic and the Augustan Revolution*. Redigert av Cotton, H. M. & Rogers, G. M. Chapel Hill & London: The University of North Carolina Press.
- Millar, F. (2002b) *The Roman Republic in Political Thought*. Hannover & London: University Press of New England.
- North, J. A. (1990) «Democratic Politics in Republican Rome» i *Past & Present, No. 126*. Side 3 – 21. JSTOR. [Internett.] <www.jstor.org/stable/650807.> [Lastet ned 06.05.2019.]
- Plinius (2009) *Plinius den yngre. Brev*. Oversatt av Berg, M. H. Oslo: Aschehough & Co.
- Rich, J. W. (1999) «Drusus and the Spolia Opima» i *The Classical Quarterly, Vol. 49, No. 2*. Side 544 – 555. JSTOR. [Internett]. <www.jstor.org/stable/639878.> [Lastet ned 05.05.2019].
- Rowe, G. (2013) «Reconsidering the 'Auctoritas' of Augustus» i *The Journal of Roman Studies, Vol. 103*. Side 1-15. JSTOR [Internett]. <www.jstor.org/stable/43286777>. [Lastet ned 30.01.2019].

- Saller R. P. (1982) *Personal Patronage under the Early Empire*. Cambridge: Cambridge University Press
- Saller, R. P. (1984) «'Familia, Domus', and the Roman Conception of the Family» i *Phoenix*, vol. 38, no. 4. Side 336 – 355. JSTOR. [Internett]. <www.jstor.org/stable/1088380> [Lastet ned 05.05.2019].
- Seager, R. (2005) *Tiberius*. (2. utgave). Opprinnelig utgitt i 1972. Oxford: Blackwell Publishing.
- Shotter, D. C. A. (1968) «Tacitus, Tiberius and Germanicus» i *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Bd. 17, H. 2. Side 194 – 214. JSTOR. [Internett]. <www.jstor.org/stable/4435025> [Lastet ned 05.05.2019].
- Syme, R. (1939) *Roman Revolution*. Oxford: Oxford University Press.
- Syme, R. (1958) *Tacitus. Vol. 1*. London: Oxford University Press.
- Syme, R. (1974) «History or Biography. The Case of Tiberius Caesar.» i *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, vol. 23, no. 4. Side 481 – 496. JSTOR [Internett]. <www.jstor.org/stable/4435416> [Lastet ned 07.03.2018].
- Syme, R. (1978) «Mendacity in Velleius» i *The American Journal of Philology*, Vol. 99, No. 1. Side 45 – 63. JSTOR. [Internett]. <www.jstor.org/stable/293868> [Lastet ned 15.04.2018].
- Syme, R. (1982) «Tacitus: Some Sources of His Information» i *The Journal of Roman Studies*, vol. 72. Side 68–82. JSTOR [Internett]. <www.jstor.org/stable/299117> [Lastet ned 08.04.2018].
- Suetonius (1974) *Romerske Keisere*. Oversatt av Mørland, H. Oslo: H. Aschehoug & Co.
- Suetonius (2000) *The Lives of the Caesars*. Oversatt av Edwards, C. New York: Oxford University Press.
- Sumner, G. V. (1970) «The Truth about Velleius Paterculus: Prolegomena» i *Harvard Studies in Classical Philology*, Vol. 74. Side 257 – 297. JSTOR [Internett]. <www.jstor.org/stable/311010>. [Lastet ned 07.03.2018.]
- Talbert, R. J. A. (1984) *The Senate of Imperial Rome*. Princeton: Princeton University Press.
- Tacitus (1968) *Agricola og Germania*. Oversatt av Width, T. Oslo: H. Aschehoug & Co.

- Tacitus (1988) *Årbøkene*. Oversatt av Mørland, H. Oslo: Aschehough & Co.
- Thomsen, R. (1965) *Det Augustæiske Principat*. 2. utgave. København: Gyldendal.
- Uzzi, J. D. (2007) «The Power of Parenthood in Official Roman Art» i *Hesperia Supplements, Vol. 41*. Side 61 – 81. JSTOR. [Internett].
<www.jstor.org/stable/20066783> [Lastet ned 05.05.2019].
- Valleius Paterculus (2011) *The Roman History*. Oversatt, med introduksjon og noter, av Yardley, J. C. og Barrett, A. A. Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, Inc.
- Valleius Paterculus (1924) *Compendium or Roman History. Res Gestae Divi Augusti*. Oversatt av Shipley, F. W. Loeb Classical Library 152. Cambridge: Harvard University Press.
- Wallace-Hadrill, A. (1983) *Suetonius The Scholar and his Caesars*. London: Duckworth.
- Wilkinson, S. (2012) *Republicanism During the Early Roman Empire*. London & New York: Continuum.
- Williams, K. F. (2009) «Tacitus' Germanicus and the Principate» i *Latomus, T. 68, Fasc. 1*. Side 117 – 130. JSTOR. [Internett]. <www.jstor.org/stable/41547745> [Lastet ned 05.05.2019].
- Wirszubski, C. (1950) *Libertas as a Political Idea at Rome during the Late Republic and Early Principate*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Woodman, A. J. (1975) «Questions of Date, Genre, and Style in Velleius: Some Literary Answers» i *The Classical Quarterly, Vol. 25, No. 2*. Side 272 – 306. JSTOR [Internett]. <www.jstor.org/stable/638323> [Lastet ned 06.05.2018].
- Yakobson, A (2010) «Traditional Political Culture and the People's Role in the Roman Republic» i *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte, Bd. 59, H. 3*. Side 282 – 302. JSTOR. [Internett]. <www.jstor.org/stable/25758311> [Lastet ned 06.05.2019.]
- Yavetz, Z. (1969) *Plebs and Princeps*. Oxford: The Clarendon Press
- Zanker, P. (1988) *Power of Images in the Age of Augustus*. Oversatt av Shapiro, A. Michigan: University of Michigan

